

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Anna Konopíková

Úskalí práce s loutkou v pozici učitele MŠ

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Roman Černík

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

V Plzni dne 30. 6. 2020

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala všem, kteří se na vzniku této práce podíleli. Především děkuji Mgr. et MgA. Romanovi Černíkovi za cenné rady, za odborné vedení a připomínky při řešení praktické části a za trpělivost při zpracování bakalářské práce.

Zároveň děkuji všem respondentkám za vyplnění dotazníku do praktické části bakalářské práce.

Obsah

Seznam symbolů a zkratek	2
Úvod	3
Teoretická část	5
1. Loutky	5
1.1. Co je to loutka, hračka.....	5
1.2. Funkce loutky	6
1.3. Rozdělení loutek.....	8
1.4. Historie loutek v ČR.....	10
2. Dítě, hra, loutka	12
2.1. Dítě a loutka	12
2.2. Hra s předmětem	15
2.3. Dítě a hra v předškolním období	16
2.4. Jak loutku vnímají děti	18
3. Loutky v mateřské škole	19
3.1. Využití loutky v mateřské škole.....	19
3.2. Učitel při práci s loutkou	26
3.3. Loutka v komunikaci s dětmi	27
Praktická část	28
4. Formulace problému	28
5. Cíl výzkumu	28
5.1. Dílčí cíle a hypotézy	28
6. Organizace výzkumu.....	28
7. Metoda sběru dat	29
8. Analýza údajů	29
9. Vyhodnocení výzkumu	43
Závěr	45
Resumé	46
Summary	46
Seznam literatury	47
Seznam grafů	49
Seznam příloh	50

Seznam symbolů a zkratk

MŠ – mateřská škola

s. – strana

apod. – a podobně

tzv. – takzvaně

např. – například

PET – polyethylentereftalát

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

tj. – to je

aj. – a jiné

popř. – popřípadě

Klíčová slova: mateřská škola, loutka, předmět, předškolní věk, hra, práce s loutkou, pedagog, komunikační prostředek

Úvod

Téma „Práce s loutkou“ jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem měla možnost jeden rok s loutkami pracovat jako vodič v loutkovém divadle v Domažlicích. Po této první zkušenosti jsem zjistila, že mají loutky v sobě kouzlo zaujetí a získávání si dětí předškolního věku. V tomto období dítě si prochází velkou změnou ve svém životě. Je poprvé na delší dobu odlučováno od rodiny, přichází do nového prostředí a poznává spoustu nových lidí a věcí. Pedagog hledá mnoho možností, různých metod a prostředků, kterými může být právě loutka, aby se dítě v mateřské škole cítilo v bezpečí, zapojovalo se s chutí do činností.

Kromě zkušenosti v loutkovém divadle se nyní snažím rozšířit povědomí o používání loutek v mateřské škole. V mateřské škole pracuji velmi krátce, ale i za tuto dobu jsem měla možnost zjistit, že pomocí loutky se děti lépe adaptují, mají je rády a často si s nimi povídají.

Teoretická část

1. Loutky

1.1.Co je to loutka, hračka

Když se řekne loutka, většina z nás si představí postavičku, která se pohybuje pomocí drátů nebo nití. Slovo loutka zřejmě vznikla ze slova lot, lipové lýko (výroba panenek a možná i loutek). Za loutku můžeme považovat jakýkoli předmět (struhadlo i Kašpárka), který na sebe převezme znaky subjektu. Loutka je tedy funkce, v níž jakýkoli předmět působí jako živá jednající bytost. Loutka je předmět přizpůsobený k hraní loutkového divadla, v jakékoli podobě připomínající svým vzhledem ztvárňovanou bytost, předmět zvolenou k tomu, aby se měnila v loutku. Těmito poznatky se zabýval Luděk Richter ve své knize *Od předmětu k loutce od loutky k divadlu*.

H. Jurkowski (1997, s. 279) za loutky považuje: pohyblivé plastiky lidských nebo zvířecích těl, opatřené konkrétními ovládacími mechanismy (vahadlo s nitěmi, tyčky, čempurity) nebo nějak jinak vytvořené k animaci (maňásci). Stejnou podstatu shledávám v práci od Velíškové (2010, s. 9), která uvádí definici od Gerarda Mariniera z roku 1953: „Ve skutečnosti je loutka reprodukcí živé bytosti, více či méně věrohodnou, více či méně definovanou, diferenciovanou v proporcích a více či méně schopnou určitých pohybů, které mohou vyjadřovat všechny druhy citů, duševních stavů a postojů, stručně řečeno - která má dramatické schopnosti a je animována zjevně nebo pro diváka nezjevně nejrůznějšími způsoby, které animátor objevil.“

K příbuzenskému vztahu s loutkou se hlásí dětská hračka. Jde o družnost, přátelské partnerství mezi dítětem a hračkou, která má s loutkou stejný úkol - zastupovat člověka, zvíře či jinou živou bytost. Hlavním úkolem loutky je, že má sloužit jako prostředek sdělení. Při správném vedení loutky loutkoherci, strhne pozornost diváka do té míry, že s ní prožívá děj, jako by se odehrával ve skutečnosti. „Správně chápaná loutka (tedy bezpochyby maňásek) otevírá cestu k osvobození mysli z pout reality.“ (Velíšková 2010, s. 11)

Definice o významu loutky je mnoho a proto H. Jurkowski v knize *Magie loutek* (1997, s. 62) hovoří o Bensky, který rekapituloval všechny existující definice loutek a navrhl vlastní, že loutka je objektem neodvozeným, patřící k dramatické hře, uváděným do pohybu jasným nebo skrytým způsobem pomocí různých prostředků, užitých jejím manipulátorem.

Manipulátorem je myšleno v divadle herec (loutkář), v dětské hře dítě, v mateřské škole učitelka či samo dítě.

Jurkowski v závěru své knihy *Magie loutky* (1997) tvrdí, že loutka není v první řadě pouze výtvarný artefakt, ale loutkou se stává až při představení na jevišti, kde je oživena loutkohercem. „Kdykoliv herec vybaví jakýkoli předmět na jevišti tak, že divák chápe veškerý pohyb tohoto předmětu jako projev vnitřního života obrazu tímto objektem vyvolaného, pak onen divák ve svém vědomí identifikuje daný předmět jako loutku. (Jurkowski 1997, s. 280)

Většina definic se sjednocuje v tom, že je pro loutku charakteristické zjednodušenost, přehnanost, typizace.

1.2.Funkce loutky

Ať už mluvíme o jakémkoliv druhu loutky (marioneta, prstová loutka, maňásek či javajka), vždy mají loutky při hře svojí funkci. Záleží jen na tom, jak se jednotlivé funkce použijí, podle způsobu, důvodu užití nebo podle místa. Jurkowski (1997) hovoří ve své knize *Magie loutek* o dvou základních funkcích loutek:

- sakrální (magická a rituální)
 - sem lze zařadit různé tradice, zvyky či rituály, při kterých byly loutky využívány (masopust, atp.)
 - byly použity ke kontaktu s nadpřirozenými silami nebo k náboženským účelům
- zábavní (divadelní)
 - podléhaly různým proměnám vývoje (společenský, divadelní, kulturní)
 - loutka byla zpočátku považována za pouhou náhražku, ale později byla brána jako náhrada herce v loutkovém divadle

Funkcí loutek je mnoho, a proto je velmi těžké je všechny určit a pojmenovat. Následující funkce, které jsou zformulovány s uplatněním v mateřské škole, jsem čerpala od Mikanové (2016), která uvádí dělení funkcí ve své bakalářské práci. Ona sama čerpala z Jurkowského a z diplomové práce Veliškové (2010). Brala to ale jen jako inspiraci, proto se s tím zcela neztotožnila a zcela nepřejala.

Funkce sdělovací je hlavní funkcí loutky v mateřské škole. Sdělování, seznamování s pravidly, zákonitostmi života a okolního světa, přínos informací je náplň práce každého učitele. Loutka nám pomáhá ve sdělování informací a komunikaci s dětmi, je takovým „prostředníkem“ mezi dítětem a učitelem. Předávání informací od učitele k dítěti skrze loutku, a funguje to i opačně, kdy dítě sděluje své pocity, názory, informace přes loutku dospělým (učitel, rodič apod.). Sdělovací funkce aplikovaná loutku je velice vhodnou pomůckou stydlivým a bojácným dětem, které mají problém s komunikací, jak s učitelem, tak i se svými vrstevníky, či komunikací v komunitním kruhu.

Velíšková (2010) ve své práci uvádí konkrétní příklad: „Je-li cílem učitelky seznámit děti se životem zvířat a předat jim tak nové informace, může využít třeba loutky ježka, která jí může být dobrým pomocníkem nejen při úvodu do tematického celku. Bude sloužit jako motivace na začátek a pro zapojení dětí, které budou rády s loutkou komunikovat. Zároveň se dozvědí, co ježek jí, kde žije, jak vypadá atd. To vše hravou a zábavnou formou vhodnou pro děti předškolního věku. Předání informací proběhne v podobě povídání s ježkem, které bude vypadat zcela přirozeně.“ (Velíšková 2010, str. 18)

Funkce relaxační umožňuje loutce zastupovat roli tzv. „vrby“, které se děti svěřují, sdělují své pocity, emoce, různé situace, které se bojí říci dospělé osobě nebo přede všemi nahlas. Zbavují se tak strachu, studu, obav či zábran. Loutky tímto způsobem na sebe přebírají touhy, bolest, radost, trápení. Díky tomu uvolňují napětí a zároveň vše prožívají a ventilují za dítě, které se loutce svěřilo. „Krátká hra, kterou učitelka dětem sehraje, může být o tom, jak šel zajíček poprvé do lesní školky. Loutka se vzteká, odmlouvá, odmítá a přemlouvá. Děti si s loutkou tyto pocity a postoje prožijí, vcítí se do jejích pocitů a o nich si pak mohou i popovídat.“ (Velíšková 2010, str. 19)

Funkce zábavná působí skrze loutku radost, zvedá náladu, baví děti, je hravá a optimistická, děti z ní cítí příjemné emoce. Loutka předává zábavu dítěti, to jí přijímá a zároveň jí prostřednictvím loutky dokáže i vytvářet.

Funkce didaktická využívá loutku jako didaktického pomocníka v mateřské škole. Loutka dětem předává znalosti, přibližuje vzdělávací obsah, motivaci při rozvoji dovednosti, schopnosti, pomáhá, napovídá, děti získávají nová poznání. Nejlépe se to učí v rámci příběhu, naučí se rozlišovat dobro a zlo, porozumět mezilidským vztahům, jak se mají chovat v různých situacích.

Funkce motivační vzbuzuje dětský zájem, a proto si velmi rozumí s funkcí didaktickou. Loutka pomáhá učitelům udržet u dětí pozornost. Pomocí hravé a zábavné formy si děti lépe zapamatují nové informace. Dobrá motivace v dětech probouzí i nadšení pro činnosti, které je za jiných podmínek a okolností nebaví.

Práce s loutkou v mateřské škole použitou prostřednictvím nějakého příběhu propojuje několik různě se prolínajících funkcí naráz. Výhodou pro práci s loutkou jsou schopnosti loutkoherce (pedagoga) které též napomáhají propojení funkcí.

1.3. Rozdělení loutek

Druhů loutek je mnoho a každý tento druh přináší něco svého a má specifické možnosti působení a využití. Loutky dělíme podle materiálu (lýko, látka, dřevo, sláma) a hlavně podle techniky vedení neboli oživení. Způsobů, jak loutky rozdělit do kategorií, je mnoho. Podle způsobu zacházení s loutkami a podle jejich vzhledu, jde o loutky jednoduché až velice propracované a složité, proto můžeme říct, že v loutku se může proměnit téměř cokoliv a nelze je tudíž všechny zařadit a vyjmenovat. Různí autoři proto představují mnoho způsobů dělení loutek. L. Richter (1997) dělil loutky podle kritérií:

- Figurativnost – ikoničnost (věrná podoba s bytostí, kterou loutka představuje)
 - s ikoničností je spojeno i styl, rukopis a výtvarné pojetí tvůrce
- Míra plastičnosti
 - plošné loutky (jednoduchá výroba, části jsou vytvořené jednotlivě a pak spojované pomocí cvočků v kloubech, ovládání špejlí, táhlem z drátu, tahem nitě, voděné shora i zespodu)
 - poloplastické (tvoří se např. z palčáku, chňapky, žínky, pohyb pomocí ruky – dlaňové loutky)
 - plně plastické (neomezené v pohybu)
 - kombinované loutky (spojení mezi hlavou loutky a hercova rukou, patří sem například loutky krosnové, přilbové (hlavové) nebo mimické)
- Způsob vedení
 - vedení loutky částí loutkářova těla (maňásek, přilbové, folklorní, dlaňové a prstové, totemové)

- vedení zprostředkovaně (plošné, hůlkové, javajky, marionety)
- Směr vedení
 - úrovně – partnerské (loutkoherce (vodič) hraje v úrovni svých rukou, jsou to panenky, panáci – figuríny, totemové loutky)
 - svrchní loutky (marionety – loutka na drátcích a provázcích)
 - spodové loutky (pohybujeme s loutkou zdola pomocí drátu, řadíme sem loutky na tyčích, maňásek, maňajka (kombinace maňáska a hůlkové loutky), javajky, vařečkové, plošné a další)

Každý vodič si volí loutku podle svých schopností, možností s ní pracovat a podle toho, co od loutky očekáváme. „Hlavní je ale úkol, jemuž má loutka sloužit (nezapomínejme, že loutka není cílem, ale prostředkem sdělení), to, co má svojí přítomností, pomocí určitého druhu a typu loutky a jeho funkčními možnostmi říci, jaké téma má spolusdělovat.“ (Richter 1997, str. 28) Já jsem čerpala ohledně rozdělení loutek z knihy L. Richtera (1997) a zároveň z praktického divadelního slovníku též od L. Richtera (2008).

Marioneta je loutka zavěšená na nitích, či drátě a je vedená svrchu. Kvůli snadné pohyblivosti má na nitích upevněné i ruce a nohy se hýbou pomocí vahadla. Je to snazší pro loutkoherce, aby s loutkou mohl lépe manipulovat. V průběhu vývoje marionet vzniklo mnoho vahadel. Základními typy jsou vahadla svislá a vodorovná. Oba tyto typy se využívají u zvířecích loutek či postav. Těžiště by mělo být ukotvené v kyčlích, postava má pak lepší pohyb. Nejčastějším materiálem těchto loutek je dřevo, botičky či nožky se podlepují kůží, plstí nebo gumou. Kostým loutky je také důležitý. Volíme lehké materiály, například úplet, flanel. Vodič se s loutkou pohybuje buď přímo na jevišti, nebo pomocí divadelních kulis vodí loutku nad nimi. Jsou nevhodné pro rychlé pohyby, běh či pro práci s rekvizitou. Marioneta je nejčastěji používanou loutkou. Mezi velmi známé loutky patří Hurvínek a Spejbl od Josefa Skupy.

Maňásek má původ již ve středověku a jde o prstové loutky, které jsou velmi oblíbené v mateřské škole, protože z tohoto typu loutky dýchá teplo dětské hračky. Podle Richtera je maňásek „...oproti marionetě život sám. Miluje pohyby rychlé a vůbec výrazné ...dokáže i rozplakat, přestože se mu většinou smějeme.“ (Velíšková 2010, str. 16) Typické pro tyto loutky je pobavení obecnost, to je i smyslem jejich hraní. Jde o loutku voděnou ze spodu, její tělo se navléká na lidskou ruku. Výhodou maňásků je schopnost uchopovat

předměty a manipulovat s nimi. Jelikož jde o velice jednoduchou loutku, je vhodná pro dětské vodiče a zároveň se používá k prvnímu seznámení s loutkou. Při práci učitelky s loutkou v mateřské škole, kde jde hlavně o komunikaci mezi učitelkou a loutkou, je o mnoho lepší komunikovat s maňáskem než s marionetou, jelikož pohyb zachovává její opravdovost a u marionety jde toto propojit velmi složitě.

Javajka (wayang) je původně typ plošné loutky, která pochází z Indonésie. Jedná se o plošnou loutku na tyči nebo drátu vedenou zespoda. Ruce, které jsou ohebné v kloubech, vedou pomocné dráty (čempurity). Maskují se širokými rukávy nebo předměty. Loutkoherce je skryt za paravánem a javajky hrají celým tělem, tedy i rozevlátými gesty a detaily, pohyb je ladný a jemný, připomíná bruslení. U těchto loutek se velmi dobře uplatňují i rekvizity – vějíř, hůl a jiné pro snadnou manipulaci s nimi. Jelikož se tato loutka vodí vztyčenýma rukama nad hlavou, je pro loutkoherce namáhavější. V dnešní době máme nejen javajky plošné, ale i plastické a reliéfní.

Manekýn je látková loutka velkých rozměrů, kterou loutkoherce drží před sebou, proto se jí říká loutka vedená. Tímto typem loutky může být třeba i plyšová hračka. Pozornost a oblíbenost u dětí získává manekýn právě svojí velikostí. Děti se s ní mohou pomazlit, nebo jí obejmout. Patří sem i loutky s rukama, u kterých má vodič ruce vsazené do rukou loutky a proto jejich pohyb je sjednocený. Je zde jasný pohyb prstů, který velice zaujímá a přitahuje děti. Manekýn mastičkáře je nejstarším vyobrazením loutky v Čechách (kolem r. 1600).

Prstové loutky patří mezi jednoduché loutky, které se dají nasadit jednotlivě na prsty. Je to velmi vhodná pomůcka k rozvíjení jemné motoriky. Dají se uplatnit v pohádkovém představení či doprovází příběh, nebo jako vhodný průvodce celým rokem v mateřské škole.

1.4.Historie loutek v ČR

„Většina historiků rozděluje dějiny českého loutkového divadla do tří základních vývojových etap. Tu první tvoří období činnosti tradičních českých loutkářů, či přesněji kočovných marionetářů. Začíná přibližně ve druhé polovině 18. století a uzavírá se koncem 19. století. Druhou etapu vymezuje amatérské loutkářské hnutí první poloviny 20. Století. Třetí etapa u nás začíná konstituováním sítě statutárních profesionálních loutkových

divadel zakládaných po roce 1948, a přes výrazný vývoj a vnitřní diferenciaci pokračuje do dnešních dní.“ (Dubská, s. 11)

Již v raném středověku se v Česku objevuje loutkové divadlo, převážně na jarmarcích, kde se hrály hry s maňásky, nebo s loutkami vedenými zespodu. Marionety se u nás začaly vyskytovat od 16. století díky cizím kočovným divadlům. Od poloviny 18. století se hlavně na venkově začali objevovat první čeští loutkáři, kteří šířili kulturu a myšlenky národního obrození. Loutková divadla byla jedinou českou kulturou, protože velká divadla v té době hrála německy.

Typickou a dodnes nejznámější loutkou byl Kašpárek, neboli Pimprle, dále pak Škrhola, král, princ, princezna a také oblíbenými byli loupežníci. Všechny loutky oživoval (vodil a mluvil) sám principál, někdy pomáhali i ostatní členové rodiny. Jejich život, jakožto kočovní loutkáři, nebyl snadný. Hráli za každého počasí, neustále byli na cestách a to co vydělali, mnohdy nestačilo ani na obživu.

Matěj Kopecký, narozen 27. 2. 1775, je legenda mezi kočovnými loutkáři, zakladatelem loutkářské dynastie a českého loutkového divadla. S loutkami hrál veřejně již roku 1797, soustavně hrál loutkové divadlo od roku 1818. Byl jedním z řady českých loutkářů, kteří v 1. polovině 19. století šířili na venkově českou divadelní kulturu. Nejznámější postavou jeho her byl Kašpárek, zvaný také Pimprle, který vystupoval jako mluvčí tužeb a strastí lidu s často drsným lidovým humorem. Zemřel 3. 7. 1847 v Kolodějích nad Lužnicí. (Šolarová, s. 19)

Divadelní představení se zpočátku hrála jen pro dospělé. Koncem 19. století začali kočovní loutkáři mizet a z kočovných loutkových divadel se stávala amatérská divadla, která se přesouvala do škol a rodin, kde byla považována za výchovný prostředek, a proto se hlavními diváky stávaly děti. Díky tomu se měnil i repertoár loutkových her, převažovaly pohádkové náměty.

Na počátku 20. století byla založena první stálá scéna Loutkové divadlo Umělecké výchovy v Praze roku 1914. „Mezi dvěma světovými válkami u nás existovalo jediné profesionální divadlo - „Umělecké loutkové divadlo Skupy.“ Josef Skupa se proslavil doma i za hranicemi dvojicí loutek Spejbla a Hurvínka. Tyto dvě postavičky ztělesňovaly odvěký boj dvou generací a jejich hry byly určeny dospělým divákům. Teprve po Skupově smrti, kdy se těchto loutek ujal Skupův žák Miloš Kirschner, se staly Spejbl a Hurvínek oblíbenými postavami dětí. Repertoár Skupova divadla byl původně zaměřen na veselohru a parodii,

ale s blížící se druhou světovou válkou hráli častěji hry s protifašistickým zaměřením a jejich činnost vrcholí v době okupace. Pod vedením Skupy získal svůj vztah k loutkám i větoznámý tvůrce československého loutkového filmu Jiří Trnka.“ (Tichá, s. 26)

V době mezi první a druhou světovou válkou byl díky oblibě loutkového divadla zájem o takzvaná rodinná loutková divadla. Ta zaujala řadu nakladatelství a začala vydávat divadelní texty her, předlohy pro scénu a kulisy. Jindřich Veselý se zasloužil v roce 1917 o obnovu vydávání loutkářského časopisu a pod názvem „Loutkář“ vycházel až do roku 1939. Loutkové divadlo si získalo architekta a urbanistu Vladimíra Zákrejse, který přes maňásky upoutal svojí pozornost na marionety a snažil se rozšířit loutkářský repertoár až do náročnějších světových her (např. Shakespear). On sám vyrobil 45 překrásných figur. Příležitostní herečkou pro veřejná loutková divadla se stala od roku 1916 herečka Liběna Odstrčilová z Národního divadla v Praze. Tato herečka založila těsně před koncem války spolek Umělecká loutková scéna, která měla svým programem sjednotit rozvoj českého loutkářství a nastínit směr dalšího vývoje v poválečné době, kdy u nás vznikala spousta dalších loutkových divadel (Říše loutek v Praze, Loutkové divadlo Sokola v Liberci, Loutkové divadlo Radost a řada dalších). V současnosti se loutkářské amatérské i profesionální soubory představují na festivalech loutkových divadel (Divadlo Minor, Divadlo Alfa, Loutkářská Chrudim, Bouda a další).

2. Dítě, hra, loutka

2.1.Dítě a loutka

Hračka je předmět, který je ve hře využíván již od dávných dob v mnoha podobách. E. Opravilová popsala hodnotu hraček „...jako součást hmotného prostředí, ovlivňují vývoj a výchovu, ale zároveň jsou i cenným kulturním statkem. Ztělesňují vztah starších generací k dětem, způsob života společnosti, její civilizační úroveň i smysl pro krásu.“ (Velíšková 2010, str. 24) Výběr hračky souvisí s rozvojem dovedností a tvořivostí, proto bychom měli dětem poskytnout dostatečný výběr hraček a také jejich kombinování. Širší použití získá hračka pomocí toho, že je více symbolická a méně konkrétní. Tudíž je hračka také symbolickou pomůckou a pomáhá naplňovat hru. Již od pradávna děti využívaly různé předměty jako hračky (kůra ze stromů, kamínky, klacíky, různé přírodniny). „Plné uspokojení ze hry souvisí se širokou nabídkou kvalitních a podnětných hraček.“ (Koťátková

2008, s. 106) Jelikož v dnešní době jsou hračky příliš konkrétní a tudíž nepodporují u dítěte rozvoj fantazie, tvořivosti, vytrácí se i schopnost tvořivě přemýšlet, protože je výběr převážně ovlivňován reklamou. V této moderní době se trh plní spoustou nekvalitních hraček z nevhodných materiálů, málokdy bezpečné, často i esteticky nevkusné, nepodporující vhodný rozvoj dítěte. Proto bychom měli vybírat hračky kvalitní v estetickém, hygienickém zpracování, vhodné k věku, zájmů a pohlaví dítěte.

Při výběru hračky, tedy i loutky, je nutné klást důraz na výtvarné zpracování, fantazii, vtip, nápad, cit pro vhodnou volbu materiálu. Je potřeba dítěti poskytnout dostatečný prostor pro výběr loutky, jak druhu, tak i použitého materiálu či estetického zpracování. I zcela obyčejný a běžný předmět se může proměnit v loutkou. L. Richter loutku identifikoval následovně: „Loutka je objekt - předmět, jímž se zachází tak, aby vystupoval jako subjekt.“ (Richter 1997, s. 47) Loutka, kterou představuje jakákoliv věc, je používána zejména v dramatických hrách neboli námětových hrách. Například když si dítě hraje v koutku dětské kuchyňky, kde používá hračky, zmenšeniny opravdových praktických předmětů (hrnec, vidlička, pánev), obleku (zástěry). Do této hry zapojuje třeba i panenky, plyšáky, které oživuje, a tím se stávají loutkami. Když nemá hračku, která by se mu hodila do hry, vyrobí si jí samo, například větvíčka místo vařečky, z kůry talíř či z šišky panáček, panenka.

Pedagog v mateřské škole může využít k oživení mnoho předmětů. Věci se začnou proměňovat v živé předměty. V mateřské škole se často využívá personifikování předmětů. Jsou to školkové fráze typu: „*Podívej se na chudinky ponožky, ty jsi je nechal pohozené na zemi a teď pláčou.*“ Děti opravdu vnímají ponožky, že jsou smutné, přestože leží na zemi a neprojevují známky života. Ožívování předmětů je dětem naprosto přirozené a používají to i ve vlastní hře.

I ponožky jako loutky prožívají svůj příběh, ve kterém se mohou například hledat: „*Ahoj, děti, já jsem ponožka Julča a někam se mi zatoulala moje kamarádka Žanda, neviděly jste jí? Hledám jí už tak dlouho, už jsem celá unavená a smutná. Ještě se půjdu podívat do krabice, kde máme zapomenuté věci, jestli náhodou není tam. Jéjej, tady je věcí. Haló, Žando, jsi tam?*“ volá Julča. „*Jsem tady dole, prosím, pomoz mi dostat se ven.*“ Z krabice vyndáváme kus po kuse a ptáme se dětí, zda už je to ta ponožka Žanda, kterou hledáme.

Uvědomme si, že loutka „sama o sobě“ je také věc. I loutkáři byli přesvědčeni o tom, že loutka a předmět jsou vlastně totéž. Tvrdili, jak Jurkowski uvedl, že „...loutka je

věcí zhotovenou k divadelnímu užití, zatímco běžná věc ne, nemá to žádný větší význam, protože v divadle je rozhodující umělecký záměr. Obyčejná věc tedy může získat status loutky tím, že se umělec rozhodne užít ji jako jevištní postavu. Dodávali, že jak loutkou, tak předmětem prezentovaná postava vzniká na jevišti pomocí téhož média, jímž je určitý záměrný pohyb.“ (Velíšková 2010, str. 26) Proto lze využít spoustu předmětu k divadelnímu představení. Předměty si ovšem musíme vybírat. Nejde vzít do ruky jakýkoliv předmět a hrát, že jde o živou věc. Přišli bychom o magičnost a loutka by přišla o věrohodnost a zevšednila by. I když je každá loutka předmětem, není loutkou každý předmět. Loutka zhotovená pro divadelní využití je znakem konkrétní jevištní postavy. Předmět zhotovený k praktickému užití se stává znakem sebe sama. Loutky čekají na uvedení do pohybu a doprovodu mluveným slovem, aby mohly plnit své divadelní funkce. Jejich ikoničnost zůstává v souladu se scénářem akcí i dialogy. Jinak to funguje v případě užití věcí. Jejich ikoničnost existuje, jen když jde o předmět personifikovaný (kartáč je živý a žije svůj kartáčový život).

Loutkáři využívají předměty, aby obohatili své výrazové prostředky. Jevištní postavou mohou být jak loutky, tak i předměty, které zastupují materiální svět a pomáhají divákovi přecházet ze skutečného světa do světa fikce. Což přináší cenné estetické kvality. Podle Jurkowského (1997) pronikl svět předmětů i do pohádek, kde předměty žijí svůj život, plní své funkce a mluví mezi sebou. Nezosobňují lidské vlastnosti - nejsou alegorickými postavami, ale jsou samy sebou, věcmi, které získaly dar řeči a pohybu.

Osobní věci vypovídají o našich vlastnostech, vkusu, charakteru, o našich životních úspěších, mývají vlastní příběh. Věci mluví, mají své magické kouzlo. Obzvláště ožívání předmětů v mateřské škole, kdy lze oživit třeba věc na pracovním stole učitelky, část oblečení nebo oblíbenou hračku dítěte. Chceme-li, aby dítě spontánně začalo komunikovat skrze hračku, lze se pouze otočit přímo na hračku a potřást jí její plyšovou pravou rukou a pronést: „*Hezký den přeji, jak se dneska máš?*“ Děti na jednoduchou hru rychle a snadno přistoupí, během chvíle dokáží vymyslet, jak se hračka jmenuje, kde bydlí, atd.

Z předmětu (loutky) k nám mimo jiné promlouvají i vlastnosti materiálu a též pohybové a funkční vlastnosti předmětu. Předmět se může vznášet, kutálet, jiný zase točit či sypat. Každý předmět běžně používaný má svou funkci: nůžky stříhají, síto přesívá, nůž krájí. Předměty je možno oživit a dát jim svůj příběh a přesto jim zanechat jejich funkci.

Předměty mohou mít také různé charakterové vlastnosti. Děti samy mohou vybírat ze skupiny předmětů, se kterými chtějí hrát divadlo, a stanovit různé základní pravidla v ději. Sami si vyberou, že vidlička a nůž budou rodiče a lžička bude jejich syn, který se ztratil. A na nás už může být jen vytvořit příběh dle přání a požadavků dětí. Starší děti se budou do textu jistě zapojovat a sdělovat své nápady, jak by se mohl příběh dál odehrávat. Důležitý je prožitek, který budou mít jak vodiči, tak diváci. V příběhu už věci plní novou funkci rodičů i s jejich typickým chováním blízkému dětskému životu. Funkce běžného předmětu se vytrácí.

2.2.Hra s předmětem

„Každý jev užitý v divadle je sám sebou a zároveň něčím dalším, co zobrazuje. Vznešeně se tomu říká znakovost. Specifickým vyjadřovacím prostředkem loutkového divadla je tedy předmět, věc, neživá hmota.“ (Richter, 1997, s. 5)

Sdělovací možnosti předmětu shrnul Luděk Richter do několika vět:

- Předměty vypovídají už tím, že jsou (nebo nejsou).(Dvě zapálené svíčky vedle sebe)
- Předměty vypovídají tím, kde jsou.(Míček v prostoru.)
- Předměty vypovídají tím, jak jsou.(Dvě židle stojí, jedna je položena.)
- Předměty vypovídají vzájemným napětím mezi sebou.(Vajíčko a kladívko.)

(Richter, 1997, s. 7-8)

Hra s předmětem má za cíl rozvíjet pohybově-výrazové, pohybové, mluvní a rytmické dovednosti dítěte. Napomáhá vyjadřovat různé vztahy k předmětům, pochopit jejich funkci v životě. Práce s předmětem je přípravnou fází pro práci s loutkou.

Již v nemluvněcím období má využití různých předmětů svůj počátek. Jde o složitou záležitost ve vývoji, kdy dítě zkoumá pomocí předmětů postupně i dramaticky okolní svět. Psychiatr D. W. Winnicott, jak uvádí H. Jurkowski (1997, s. 218), jmenuje několik etap pro rozvoj vztahů mezi dítětem a věcí, začínající nalezením věci přes pokusy o její ničení a nakonec snahu o její upotřebení. Pokusem o destrukci věci je zastřelou a nevědomou láskou k ní. Následující etapou pro hru s předmětem je styk dítěte s vnějším světem. Po prvních zkušenostech s věcmi (setkání - ničení - pokus o upotřebení) s nimi dítě intenzivně začíná rozvíjet hlubší a další vztahy. Proto můžeme nazvat hru v těchto souvislostech jakýmsi tréninkem.

Hra je pro děti jednou z nejdůležitějších denních činností. Můžeme to též označit jako symbolickou hru, kdy symbolismus proniká do dětské hry i užíváním předmětů a pomůcek ke hře. Dítěti stačí pouze věci podobné, připomínající skutečné předměty. Snadno nahradí lžíci větvičkou a symbolicky nám nabídne neviditelné sousto. Zrovna tak využívá i rekvizity. Je důležité poskytnout velký výběr předmětů a pomůcek ke hře, aby se mohla široce rozvíjet. Je vhodné poskytnout dítěti ke hře předměty, se kterými se běžně nesetkává v mateřské škole, předměty, se kterými jsme si hrávali my či naši předkové. Klacíky, kolíky na prádlo, kamínky, krabice, houbičky na nádobí, víčka od PET lahví, šátky, atd. Různorodostí předmětů rozvíjíme u dítěte fantazii, smyslové vnímání, podporujeme zvědavost, seznamuje se s různými materiály, tvary, funkcemi předmětů, naplňujeme potřeby dítěte.

„Dítě se identifikuje s předmětem, který vlastní. Jeho existence potvrzuje existenci vlastníka a umožňuje vypořádat se se životními konflikty.“ (Velíšková 2010, str. 23) V mateřské škole se můžeme setkat s mnoha dětmi, které mají vytvořené silné citové pouto k určitému předmětu či hračce. A to zejména při nástupu do mateřské školy – adaptace v novém prostředí a kolektivu. Dítě hračku (předmět) využívá jako pomocníka pro vyrovnávání se s odloučením od rodičů. S hračkou se mazlí, hladí jí, sleduje, jestli je hračka na svém místě, při její ztrátě projevuje dítě velké znepokojení a negativní emoce. Tato hračka přináší dítěti pocit bezpečí, jistoty tím, že voní po domově. Zrovna tak bývají mnohdy důvodem velkých konfliktů mezi dětmi i různé předměty v mateřské škole. Tyto předměty působí jako náhrada za hračku z domova. Pouto k těmto předmětům nebývá tak silné. Dítě si ke hračce vybuduje vztah, nárok na ni a při zájmu jiných dětí o tutéž hračku aktivně bojuje a brání ji jako své vlastnictví.

2.3.Dítě a hra v předškolním období

Hra je chápána jako nejpřirozenější projev dítěte v předškolním věku. Již v batolecím období začíná první hra a pro rozvoj dítěte a pro něj samotného má podstatný přínos. Pomocí hry realizuje dítě své představy, zážitky, zkušenosti a je pro něj metodou či pomůckou v poznávání světa. Vrcholným obdobím hry neboli „zlatým věkem hry“, je nazývána doba hry ve věku mezi třetím až sedmým rokem dětí. Jejím hlavním významem se stává pozitivní vliv na správný vývoj dítěte. Hra je „základní potřeba dětí a předškolní

období by ji mělo dovolit naplňovat v její intenzivní podobě“. (Koťátková 2008, s. 105) Proto by mělo být každé dítě ke hře podněcováno.

V tomto období je důležitý vzor, vidí-li hru jiného dítěte či učitelky s hračkou, eventuálně loutkou, též projeví snahu napodobovat zhlédnutou činnost, opakovat a vyzkoušet si ji. Dítě se totiž inspiruje ke hrám novými situacemi a podněty, které odpozorují nebo použijí. Dítě by mělo mít: „...možnost hrát si často a spontánně. Projevit, co ho baví, co mu jde, pro co má dispozice. Jsou děti, které si vydrží hodiny tiše hrát se stavebnicí, jsou děti, které musí stále mluvit a hrát „roli“ třeba vůči plyšovým hračkám a panenkám.“ (Šulová 2009, s. 22) Proto je u dětí zájem o hru s loutkou individuální. Někdo loutky upřednostňuje, jiný zase volí zcela jinou hru. Hru s loutkou nazýváme „hra na něco“ neboli námětové hry. Kolem 4. roku dítěte znamená přelom ve vývoji dětské hry vědomé přijetí a dodržování role. Zprvu záleží na výběru hlavních rolí, v přijetí vnějších znaků postavy, jako je tón hlasu, verbálních a neverbálních výrazů, užití charakteristického gesta a pohybů. V tomto období jsou důležité i vnější rekvizity a zástupné předměty, jako např. čepice, šála, šátek...). V tomto období děti vyžadují obecnost, projevují zájem o vodění loutek a hledají proto vhodný druh loutky či rekvizity.

V předškolním věku by měly být vyvážená volná hra s řízenou činností. Takže by se měly loutky využívat jak v řízené činnosti, tak by měly mít nezastupitelné místo i při volné hře. Být k dispozici dětem i učitelům, při volné hře mít nabídku hraček a poskytnout tak každému dítěti možnost výběru podle jeho potřeb, jak se s loutkou a se smysluplně zaměřenou hrou nenásilně seznámit. Volná hra umožňuje prostřednictvím spontánního učení užívat vlastní tempo i způsob přicházení na kloub fungování okolního světa. Dítě hrou vše prozkoumává, využívá svého myšlení a dovedností, uplatňuje svojí aktivitu. Hra je zdrojem radosti, prostorem pro relaxaci, seberealizaci. Učitel má tak možnost pozorovat schopnosti dítěte, co ho zajímá.

V předškolním vzdělávání je stěžejní metodou v pedagogické práci hra, z které získáváme mnohostranný přínos. Proto lze v praxi mezi metody práce s dětmi zařadit i hru s loutkou. Je ale třeba dbát na to, že je důležité poskytovat při hře dítěti stále pocit bezpečí, jistoty, ochrany a zázemí, protože když není toto zázemí plně stabilní, dítě neexperimentuje, nezkoumá - nehraje si.

2.4. Jak loutku vnímají děti

Loutka působí nadpřirozeně, magicky, což je spojeno s původem loutky. Důvod existence loutky je ale poněkud hlubší. Loutka fascinuje člověka svojí dvojakostí od svého dávného předchůdce – modly - až po dnešek. Jednak se zdá být něčím jiným – živou bytostí a zároveň svými smysly přesně vnímáme její předmětnou - materiální podstatu (máme možnost vidět kus opracovaného kamene, dřeva, pár hadříků). To všechno je přímý důsledek znakovosti loutky. Loutka je proto zajímavým, neobyčejným, netradičním a trochu i tajuplným průvodcem či kamarádem. Loutku vnímají děti jako živou bytost a začíná se proměňovat s nástupem do základní školy. Prostředkem rozvoje, který je potřeba využívat, je dětská zvědavost, hravost, snaha napodobovat. Hra s loutkou je velmi podobná hře samotné, proto je loutka pro předškolní věk jako stvořená a poskytuje dětem zábavu, uvolnění, prožitky, jistý druh sdělení. To vše je pro další vývoj dítěte velice důležité. Pro předškolní věk, kdy má dítě blízko od světa reality k fikci, je velmi vhodná hra s loutkou a její propojenost se světem fantazie a magična. Snadno se dítě nechá vtáhnout do života loutky. Loutka je producentem zábavy a pohody, lehce získá pozici rádce.

Dítě v předškolním věku má velkou a pestrou fantazii. Oživuje jakékoli předměty nebo mění jejich původní funkci. Mnohdy nerozlišuje mezi realitou a fantazií. Realitu kombinuje se svými fantazijními představami a je o jejich pravdivosti přesvědčeno. Stejně tak je dítě zaujato tím, co je právě teď, neboli žije v přítomnosti - tzv. prezentismus. Další znak pro předškolní dítě je magičnost, co nechápe, to si dokreslí svou fantazií. Dodává neživým věcem rysy a vlastnosti živých bytostí - antropomorfismus, protože nečiní rozdíl mezi fantazií a skutečností. Tento způsob usnadňuje dítěti orientaci ve světě, se kterým se seznamují. Všechny znaky dětského myšlení nahrává loutkám k tomu, aby byly u dětí oblíbené, pro ně lákavé a nedostatky byly přehlíženy (omezení v pohybu, mimice).

Zmíněné znaky myšlení předškolních dětí jsou k vidění především v dětské hře. Místo panenky použijí vycpanou ponožku, místo auta jezdí s kostkou, a slunce může klidně představovat žlutý polštářek. Podobně jsou na tom loutky. Učitelka s loutkou, jako metodou práce s dětmi, musí umět aktivitu nabídnout. Děti pak rychle a rády přistoupí na její hru. Vidí, že loutka spí, i když má otevřené oči, představí si, že pláče, i když má úsměv na tváři. Dětské fantazii je třeba naslouchat, akceptovat jí a může tak vzniknout mnoho zajímavých loutkových her, které budou pro děti zážitkem i přínosem a zkušeností. To vše jen díky naší snaze a dětskému vnímání.

3. Loutky v mateřské škole

3.1. Využití loutky v mateřské škole

V mateřských školách má práce s loutkami specifický obsah a způsob. Svou část má i ve výchově a vzdělávání.

Hana Budínská, významná osobnost 20. století v dramatické výchově, poznamenala spojení mezi výchovou a užitím loutek. Loutkové divadlo označuje ne jako cíl, ale jako prostředek k všestranné výchově dětí. Loutka se tak stává prostředkem pro zaujetí a zvýšení prožitku v zábavě, výchově i ve vzdělávacím procesu. Dále zdůraznila, že málokde máme příležitost, jako právě v loutkovém divadle, tak šťastného spojení estetického, polytechnického i morálního ve výchově, tak komplexního působení na výchovu všestranně rozvinutého člověka s tvůrčím přístupem k práci. Divadlo pomáhá k rozvoji jednotlivce, ale také celé skupiny jako celku, podporuje aktivní vnímání dítěte. Jedná se o metodu práce s aktivní a tvůrčí účastí dětí, ať už jako samotných aktérů, či jako diváků. Loutky silně působí na city dětí a poskytují jim prožitek. V rámci výchovně vzdělávacího procesu lze řadit loutky v mateřské škole k metodám a formám komplexního působení na dítě. Oživená loutka přispívá k vytvoření úzkého kontaktu s dětmi, vyvolává jejich aktivitu a upoutává pozornost. Ve všech mateřských školách by se mělo stát zapojení loutek, jako pracovní metoda učitelky, součástí školních vzdělávacích programů. Pro práci s loutkou by měla dětem i učitelce poskytnout široká nabídka výběr loutky a další pomůcky k této práci.

Učitelka při hře s loutkou navazuje úzký kontakt s dětmi. Děti denně potkává, zná je a může reagovat na jejich potřeby a přání. Pochopitelně je potřeba mít na paměti možnosti skupiny, věk dětí a děti nepřetěžovat. Učitelka se má snažit udržet pozornost dětí, být ochotná přijímat jejich nápady a ty realizovat, vnímat reakce dětí a zpětně na ně reagovat. Proto není potřeba mít hru promyšlenou a naplánovanou do detailu. Je vhodné využívat z větší části improvizaci, protože díky tomu není komunikace nijak omezena. Děti nenuceně a rády komunikují s loutkou a plní její přání, přičemž by mělo být dítě vtaženo do hry přirozeně, nenásilně a hravou formou, protože loutka je hravá, přirozená a nenucená.

V mateřské škole dáváme dítěti i základy pro vztah ke kultuře a umění. U dětí vytváříme vztah k loutce i loutkovému divadlu, proto by měla být činnost s loutkou pro děti pěstována již od malička a podávána zábavně a jasně, srozumitelně. Děti proto mají možnost aktivně a tvůrčím způsobem se zapojovat hned do několika oborů estetické

výchovy a učitel může využít této práce k tomu, aby se vůbec naučily porozumět a chápat umění. Loutky v mateřské škole se podílejí na vytváření veselé a příjemné atmosféry a mají vliv na rozvoj pozitivního myšlení u dětí. Je tedy na učitelce, aby ona sama s loutkou pracovala s nadšením, přistupovala k ní tak, že zvýší zájem předškolních diváků. Loutka by se neměla stát příliš běžnou a okoukanou, měla by děti bavit, zaujmout a předat jim něco pozitivního.

Když učitelka využívá v mateřské škole loutku, vždy je to za určitým účelem, uvědomuje si záměry, pro které si vybrala právě loutku. Svým konkrétním cílem se liší i práce s loutkou v mateřské škole od činnosti loutkových divadel. Tento cíl vyplývá z potřeb a prostředí mateřských škol, z charakteru kolektivu diváků (dětí) i osoby hrající učitelky. Tudíž si učitelka cíle stanoví předem a loutkovou hru pak směřuje k jejich naplnění. Volí cíle podle potřeb dětí a má je určené pro odpovídající skupinu, kterou dobře zná. Všechny cíle, které si pedagog stanoví a kterých chce dosáhnout, musí být v souladu s RVP PV (2004), který vymezuje závazné rámce vzdělávání. Cíle jsou v RVP PV stanoveny v podobě záměrů a výstupů, neboli v úrovni obecné a v úrovni oblastní. Účelem je stanovení a naplňování klíčových kompetencí (tj. výstupy, resp. obecnější způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání).

Klíčové kompetence jsou v RVP PV (2004) rozčleněny do pěti oblastí, ve kterých loutka může napomáhat při jejich budování:

1. **Kompetence k učení** - všimnout si souvislostí, soustředěně pozorovat, experimentovat, získávat elementární poznatky o světě lidí, přírody, kultury, užívat jednoduchých pojmů, spontánně i vědomě vyvíjet úsilí, zaměřit se na činnost...
2. **Kompetence k řešení problémů** - řešit problémy, experimentovat, hledat různé varianty a možnosti, projevovat snahu, spontánně nalézat nová řešení problémů a situací, využívat fantazii a představivost, nebát se chybovat...
3. **Kompetence komunikativní** - ovládat řeč, rozumět slyšenému, vhodně samostatně vyjadřovat své myšlenky, formulovat věty, sdělovat své prožitky, pocity a nálady, vést smysluplný dialog, slovně reagovat, dokázat se vyjadřovat, domlouvat se gesty, chápat jejich význam a funkci, postupně rozšiřovat slovní zásobu a aktivně ji využívat...

4. **Kompetence sociální a personální** - být schopné přijímat kompromisy, samostatně se rozhodovat o svých činnostech, domlouvat se a spolupracovat, ve skupině se dokázat prosadit i podřídít, dodržovat dohodnutá pravidla, napodobovat modely prosociálního chování a mezilidských vztahů ...
5. **Kompetence činnostní a občanské** - zajímat se o to, co se kolem děje, své činnosti a hry se učit plánovat, organizovat, chápat, že činnost a podnikavost je přínosem, řídit a vyhodnocovat, mít představu o lidských hodnotách... (Smolíková K., Opravilová E., Havlíková M., aj. 2004)

Soubor klíčových kompetencí nabízí pedagogům poměrně jasnou představu, kam směřovat, oč usilovat a zároveň jsou ve svém celku velkým ideálem, k němuž většina dětí nedospěje a dospět nemůže. Podle RVP PV je pro naplnění záměrů vhodnou metodou prožitkové učení hrou a činnosti dětí založené na přímých zážitcích dítěte, což práce s loutkou bezpochyby splňuje. Je třeba doplnit, že máme na mysli spontánní i řízenou činnost dětí s loutkami, loutkové divadlo jak dětí, tak i pro děti, a též hru s loutkou, s níž pracuje učitelka směrem k dětem. Pokud pro naplnění našeho stanoveného cíle zvolíme jako prostředek loutku, musíme neustále vnímat reakce dětí, které jsou pro nás zpětnou vazbou. Je tedy potřeba pracovat a reagovat na zájmy a potřeby dětí. Je vhodné ihned navázat po činnosti s loutkou reflexí, kdy si ověříme, jak děti loutku vnímají. RVP PV dává možnost a svobodu přizpůsobit činnosti potřebám a zájmům dětí, tudíž volí pedagog prostředky a metody, které má již ověřené. Díky tomu se nám stává práce s loutkou osvědčenou metodou. Vzdělávací obsah v RVP PV je roztříděn do pěti vzdělávacích oblastí a práce s loutkou tyto oblasti prolíná různou měrou. Jak uvádí Velíšková (2010) ve své diplomové práci: „Obsah předškolního vzdělávání představuje hlavní prostředek vzdělávání dítěte v mateřské škole. Učivo je vyjádřeno v podobě činností, popř. příležitostí a nahrazeno pojmem vzdělávací nabídka.“ (Velíšková 2010, s. 37)

Oblasti vzdělávání jsou rozděleny do těchto pěti celků:

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

(Smolíková K., Opravilová E., Havlínová M., aj. 2004)

Vzdělávací oblasti obsahují vzdělávací nabídku (to, co pedagog nabízí) jako prostředek vzdělávání. Vzdělávací nabídka představuje ve svém celku souhrn (soubor) intelektových i praktických činností, popřípadě o dosahování výstupů a činností vhodných k naplňování cílů. Pedagog by měl vzdělávací nabídku ve své praxi (to znamená při práci s dětmi ve třídě) respektovat a tvůrčím způsobem ji realizovat tak, aby nabízené činnosti byly maximálně mnohostranné, pestré a svou úrovní odpovídaly potřebám dětí a konkrétním možnostem. Mezi tuto vzdělávací nabídku můžeme zařadit i práci s loutkou, nebo i hru s předmětem, hračkou jako loutkou. V RVP PV je navržena vzdělávací nabídka v jednotlivých celcích a při každé činnosti má učitel prostor pro využití svých vlastních prostředků a metod.

Dle RVP PV uvádím vzdělávací nabídku, ze které je možné využití loutky nejvíce předpokládat podle jednotlivých vzdělávacích oblastí.

Oblasti vzdělávání	Vzdělávací nabídka
1. Dítě a jeho tělo	<ul style="list-style-type: none">· činnosti seznamující děti s věcmi, které je obklopují a jejich praktickým používáním; jednoduché úkony a manipulační činnosti s předměty, nástroji, pomůckami, materiálem, náčiním· činnosti odpočinkové a relaxační, zajišťující pohodu prostředí a zdravou atmosféru· smyslové a psychomotorické hry
2. Dítě a jeho psychiky	<p>Jazyk a řeč</p> <ul style="list-style-type: none">· společné diskuse, rozhovory, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, příběhů, vyprávění podle skutečnosti i podle obrazového materiálu, podle vlastní fantazie, sdělování slyšeného apod.)

	<ul style="list-style-type: none"> · poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů · přednes, recitace, dramatizace, zpěv · hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest <p>Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace</p> <ul style="list-style-type: none"> · přímé pozorování přírodních, kulturních i technických objektů i jevů v okolí dítěte, rozhovor o výsledku pozorování · hry nejrůznějšího zaměření podporující tvořivost, představivost a fantazii (kognitivní, imaginativní, výtvarné, konstruktivní, hudební, taneční či dramatické aktivity) <p>Sebepojetí, city, vůle</p> <ul style="list-style-type: none"> · spontánní hra · činnosti zajišťující spokojenost a radost, činnosti vyvolávající veselí a pohodu · estetické a tvůrčí aktivity (slovesné, výtvarné, dramatické, literární, hudební, pohybové a další) · sledování pohádek a příběhů obohacujících citový život dítěte · dramatické činnosti (předvádění a napodobování rozličných typů chování člověka v různých situacích), mimické vyjadřování nálad (úsměv, pláč, hněv, zlobu, údiv, vážnost apod.)
3. Dítě a ten druhý	<ul style="list-style-type: none"> · sociální a interaktivní hry, hraní rolí, dramatické činnosti, hudební a hudebně pohybové hry, výtvarné hry a etudy
4. Dítě a společnost	<ul style="list-style-type: none"> · různorodé společné hry a skupinové aktivity (námětové hry, dramatizace, konstruktivní a výtvarné projekty)

	<p>apod.) umožňující dětem spolupodílet se na jejich průběhu i výsledcích</p> <ul style="list-style-type: none"> · přípravy a realizace společných zábav a slavností (oslavy výročí, slavnosti v rámci zvyků a tradic, sportovní akce, kulturní programy apod.) · tvůrčí činnosti slovesné, literární, dramatické, výtvarné, hudební, hudebně pohybové apod. podněcující tvořivost a nápaditost dítěte, estetické vnímání i vyjadřování a třibení vkusu · receptivní slovesné, literární, výtvarné či dramatické činnosti (poslech pohádek, příběhů, veršů, hudebních skladeb a písní, sledování dramatizací, divadelních scének) · setkávání s literárním, dramatickým, výtvarným a hudebním uměním mimo mateřskou školu, návštěvy kulturních a uměleckých míst a akcí zajímavých pro předškolní dítě · aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění a umožňující mu poznat rozmanitost kultur (výtvarné, hudební a dramatické činnosti, sportovní aktivity, zábavy, účast dětí na kulturních akcích, návštěvy výstav, divadelních a filmových představení, využívání příležitostí seznamujících dítě přirozeným způsobem s různými tradicemi a zvyky běžnými v jeho kulturním prostředí apod.)
5. Dítě a svět	<ul style="list-style-type: none"> · praktické činnosti, na jejichž základě se dítě seznamuje s různými přírodními i umělými látkami a materiály ve svém okolí a jejichž prostřednictvím získává zkušenosti s jejich vlastnostmi (praktické pokusy, zkoumání, manipulace s různými materiály a surovinami)

--	--

(Smolíková K., Opravilová E., Havlíňová M., aj. 2004)

Specifické cíle stanovené v RVP PV při práci s loutkou:

- rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky (koordinace a rozsah pohybu, dýchání, koordinace ruky a oka apod.)
- rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu
- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)
- rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické)
- rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.)
- rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání, přechod od konkrétně názorného myšlení k myšlení slovně-logickému (pojmovému), rozvoj paměti a pozornosti, přechod od bezděčných forem těchto funkcí k úmyslným, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie
- rozvoj základních schopností projevat se autenticky, chovat se autonomně, prosociálně a aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije
- rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření)
- rozvoj kooperativních dovedností (Smolíková K., Opravilová E., Havlíňová M., aj. 2004)

Loutky vedou k všeobecným cílům a mohou nám pomoci ve všech oblastech vzdělávání (biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní, environmentální). Loutky upoutávají pozornost svojí výjimečností, děti mají zájem o komunikaci s loutkou

a činnost s ní. Příbuznost loutky s hračkou, panenkou, magičnost oživení předmětu (loutky), zážitek z prožitku umožňuje snáze uložit informace v mysli dítěte a loutka se proto stává úspěšnou metodou při práci v mateřské škole. Zaslouží si tak být součástí předškolního vzdělávání a to znamená i součástí RVP PV.

3.2.Učitel při práci s loutkou

V profesi učitelky na sebe přejímáme mnoho rolí a v okamžiku, kdy do ruky uchopíme loutku, přecházíme do role loutkáře a zároveň mnohdy i do role herce. Naprosto samozřejmá je přítomnost herce na loutkové scéně, pokud zůstává v roli „konferenciéra“ a spoluhráče loutky. Podobnou funkci má v mateřské škole i učitelka. Měla by umět komunikovat s loutkou a zároveň být i vodičem. Komunikovat s loutkou tak, aby na sebe (svou osobu) nepoutala pozornost, proto při řeči loutky kouká přímo na ni. Aby dialog působil přirozeně, měla by řeč učitelky směřovat k loutce. Děti by měly snadno rozpoznat, kdy mluví loutka a kdy učitelka, proto je důležité umět zvládnout rozlišovat hlas. Vodění loutky a zároveň komunikace s ní je poměrně obtížná. I přesto má mnoho možností a výhod, jako například učitelka může loutku hledat za zády, pod trikem či v kapse, může za ní kýchat, chrápat, škytat, může jí kolíbat nebo šeptat do ucha.

Pedagog hraje v těsném kontaktu s dětmi, proto není potřeba paravánů, divadélek a jiných větších rekvizit. Loutka pro děti musí být neustále v pohybu, být jako živá, ať už mluví či nemluví. Není důležité jak je loutka vedená, jak mluví, protože děti reagují a účastní se hry spontánně, vnímají a chovají se k loutce jako k živé. Ze začátku je vhodné volit loutky a náměty her dětem blízké. Oblíbenými loutkami dětí jsou zejména zvířátka. Téma je vhodné přizpůsobit tematickému celku, hrajeme krátká představení, která zaujmou výraznou postavou či mluvou. Nejvhodnější a nejjednodušší je hrát s jednou loutkou, děti se tak učí soustředit a aktivně se účastnit hry, mohou ovlivňovat děj. Důležitá je pro hraní i improvizace, díky níž lze reagovat na nápady a připomínky dětí a tím mohou posouvat dialog s loutkou a zároveň udržujeme u dětí pozornost. Učitelka by měla vědět, kdy a jak hru obohatit například o humor, měla by zvládat reagovat na danou situaci a umět pracovat s postřehy od dětí. „Drobnými výstupy však učitelka neprokládá svoji práci příliš často, aby dětem loutka nezevšedněla a nestala se běžnou denní zábavou. Je třeba jí ponechat onu výjimečnost, kterou má, a dětem radost z jejího neočekávaného objevení.“ (Švec 1978, s. 97) Když zůstane loutka nevšední, je pro děti mnohem víc zajímavá

a fascinující. Využívat loutky je třeba vyváženě, jako každé jiné metody při práci s předškolními dětmi. Metod, prostředků, pomůcek a způsobů práce v mateřské škole je mnoho, a pokud je budeme obměňovat vyváženě, nestanou se všedními.

3.3.Loutka v komunikaci s dětmi

Loutka nám může být velkým pomocníkem, zejména v komunikaci mezi dětmi a může se stát pomůckou při rozvoji komunikativních kompetencí u dětí či prostředníkem v komunikaci s dětmi.

Potřeba komunikační je potřebou sociální. Komunikace ze strany dítěte je velmi kolísavá, ale to je zcela přirozené. Příčiny bývají různé, vyprahnutí motivace komunikovat, emoční rozladění, atd. Když nebude mít dítě chuť komunikovat, tak jej nenutíme, ale můžeme ho však motivovat. Pro děti je komunikace s loutkou zajímavá, proto my jí tak můžeme využít. Loutka zároveň pomáhá při rozvoji komunikačních schopností v předškolním věku. Dítě učíme mluvit a komunikovat, aby se dokázalo v budoucnu porozumět, bylo schopné řešit konflikty, přijímat informace a pracovat s nimi a další. Mělo by být schopno navázat sociální kontakty, vytvářet vztahy (rodina, kamarádi). Prostřednictvím loutky se dítě učí mluvnímu projevu. Před nástupem do školy by mělo umět vyprávět pohádku či příběh, vyjádřit své potřeby, pocity a přání. Předpoklady pro vhodnou jazykovou výchovu a zároveň rozvoj poznání má loutkové divadlo. Vyjadřovací schopnosti bývají u některých dětí snižené, proto je třeba je rozvíjet různými způsoby a jednou z vhodných možností je právě využití loutek. S ní děti mluví bez ostychu, nemají strach a vytvářejí si tak sebejisté chování pro komunikaci s vrstevníky i dospělými. Pro loutku je hlavním cílem podporovat fantazii a nápady dětí.

Loutka je naším velmi vhodným pomocníkem i při předávání nových vědomostí, dovedností a vzdělávání. Předškolní děti potřebují krátkodobou pozornost s postupujícím věkem prodlužovat a my jakožto pedagogové hledáme různé prostředky, jak předávání informací oživit. Právě loutky jsou vhodným prostředkem, který nám to umožní. Při komunikaci s loutkou děti nezůstávají pouze pasivními příjemci informací, ale jsou zapojeny do děje, a proto se stávají aktivním publikem.

Praktická část

4. Formulace problému

Výzkum vedený v rámci této bakalářské práce reaguje na úskalí práce učitele v praxi, kterým je podle mého názoru to, že jsou loutky v běžné praxi v mateřských školách velice opomíjené. Jedná se většinou o práci při řízené činnosti s maňáskem, pokud se pracuje právě s loutkou. Ale proč tomu tak je? Je vydáno mnoho literatury, ve které je popsáno mnoho důvodů, proč loutku nabízet dětem v MŠ a zároveň popisuje, jaký má pozitivní vliv na děti. Funguje to snad v praxi jinak? Jsou loutky opravdu takovým přínosem nejen pro děti, ale i pomocníky pro učitelé při práci s nimi?

5. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jaká jsou úskalí práce s loutkou pro učitele v mateřské škole.

5.1. Dílčí cíle a hypotézy

Mým cílem je zjistit, zda jsou učitelé v mateřských školách zvyklé pracovat s loutkami, zda je využívají při své práci a hlavně jak je využívají. Dalším cílem je zjistit, co sledují tím, že při své práci s dětmi používají právě loutku. Zároveň jsem si dala za cíl zjistit to, zda učitelé využívají při práci nejen loutky, ale také hračky. V závěru dotazníku bylo mým cílem též zjistit, jak do práce s loutkou zapojují děti, jak na loutky děti reagují.

Domnívám se, že užívání loutek v mateřských školách nebývá tak časté. A když už se loutky při práci s dětmi používají, bývá to nejčastěji jen jako prostředek pro namotivování při řízených činnostech. Zároveň se domnívám, že nejčastějším použitým druhem loutky je „maňásek“, protože jednak je jednoduchý na manipulaci a jednak s ním učitel asi nejlépe dokáže zaujmout a vtáhnout do děje děti. Dále si myslím, že je vhodné používat při práci s dětmi jen obyčejnou hračku, nejlépe „plyšáka“, který je dětem velmi blízký a navíc učitelé z velké části pomáhá v komunikaci s dítětem.

6. Organizace výzkumu

V dotazníkovém šetření jsem za cílovou skupinu mého výzkumu zvolila respondenty pracující v mateřských školách. Dotazníky jsem rozeslala pomocí elektronických možností

a to e-mailem, sociálními sítěmi a zároveň jsem požádala oslovené respondenty, zda by dotazník poslali svým kolegyním či kolegům pro nasbírání více dat.

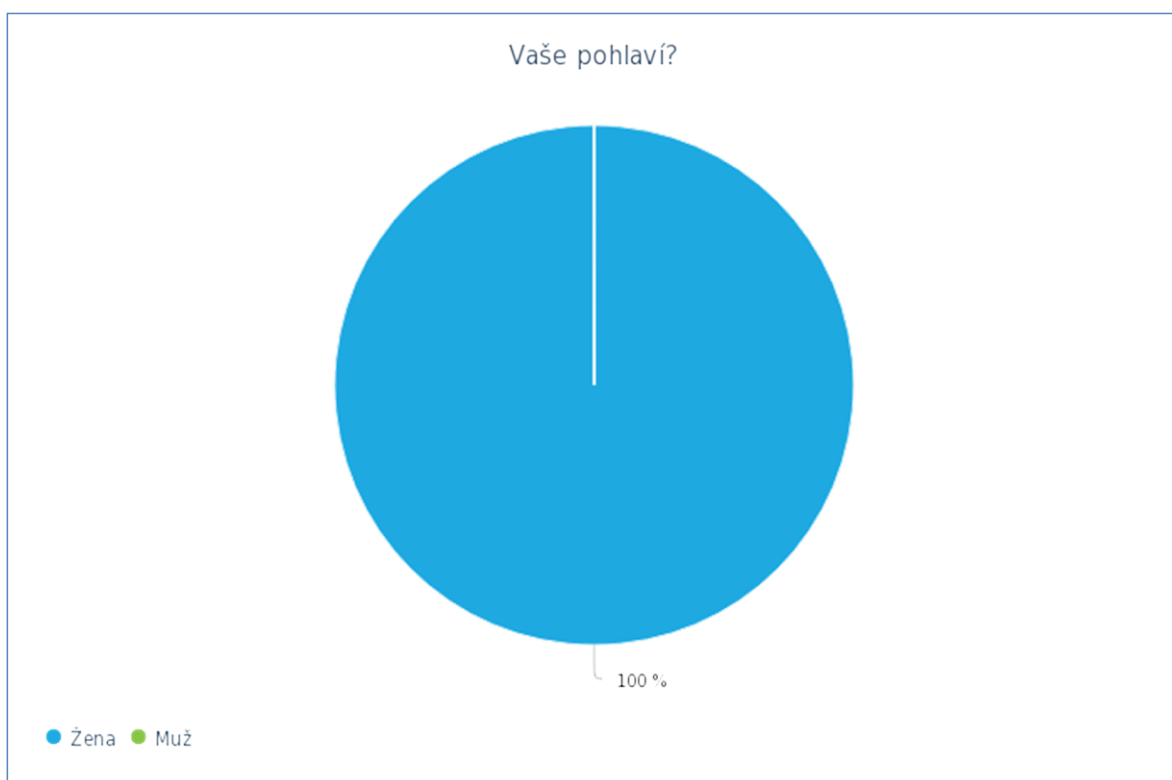
7. Metoda sběru dat

Pro zpracování praktické části ve své bakalářské práci jsem využila kvantitativního výzkumného šetření, formou strukturovaného dotazníku. Dotazník obsahuje 15 otázek, které byly sestaveny tak, aby se mi potvrdily či vyvrátily mé domněnky v hypotézách. V dotazníku jsou použity uzavřené otázky. Prvních pět otázek je demografických, kde jsem zjišťovala pohlaví, věk, vzdělání, povolání a praxi respondentů. Dalších 10 otázek je zaměřeno na zjištění práce s loutkou a její využití. Dále jsem se zajímala o hračku, její využití a uplatnění při práci. Dále mě zajímalo, jak na loutky reagují děti a jak je vnímají.

8. Analýza údajů

Otázka č. 1: Vaše pohlaví?

Graf 1: Pohlaví

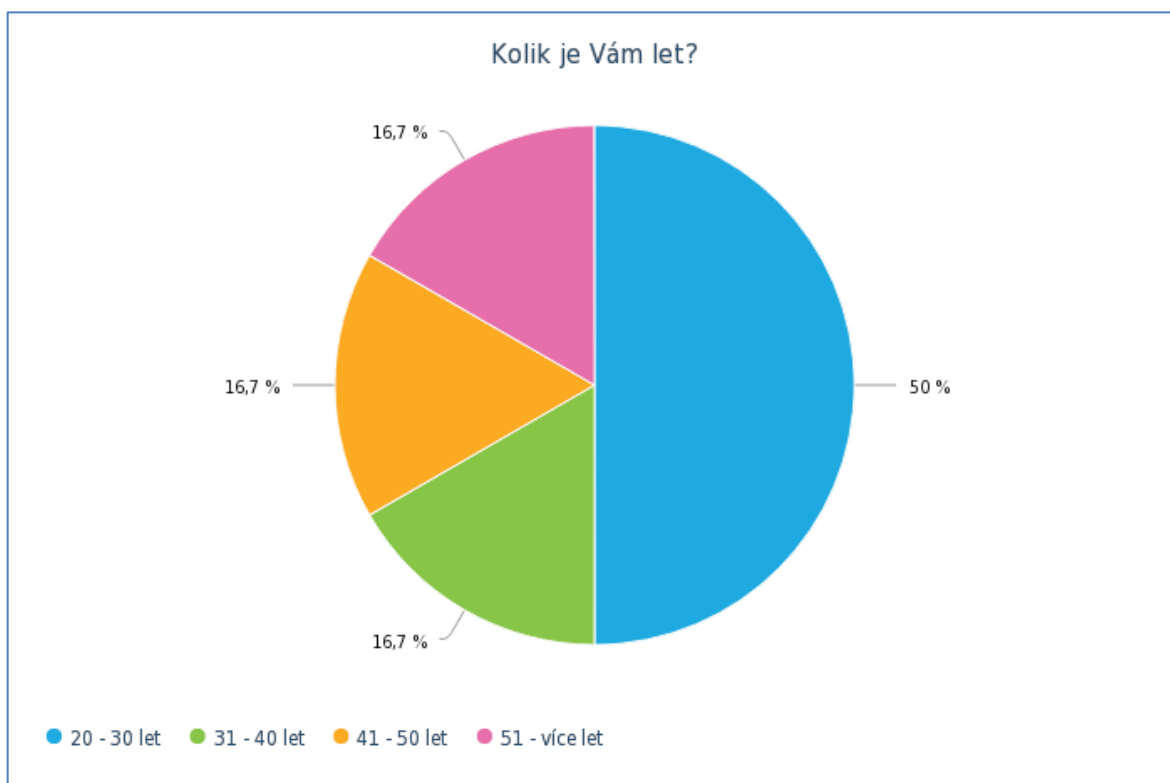

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že v dotazníku odpovídaly na otázky jen ženy.

Otázka č. 2: Kolik je Vám let?

Graf 2: Věk respondentek.

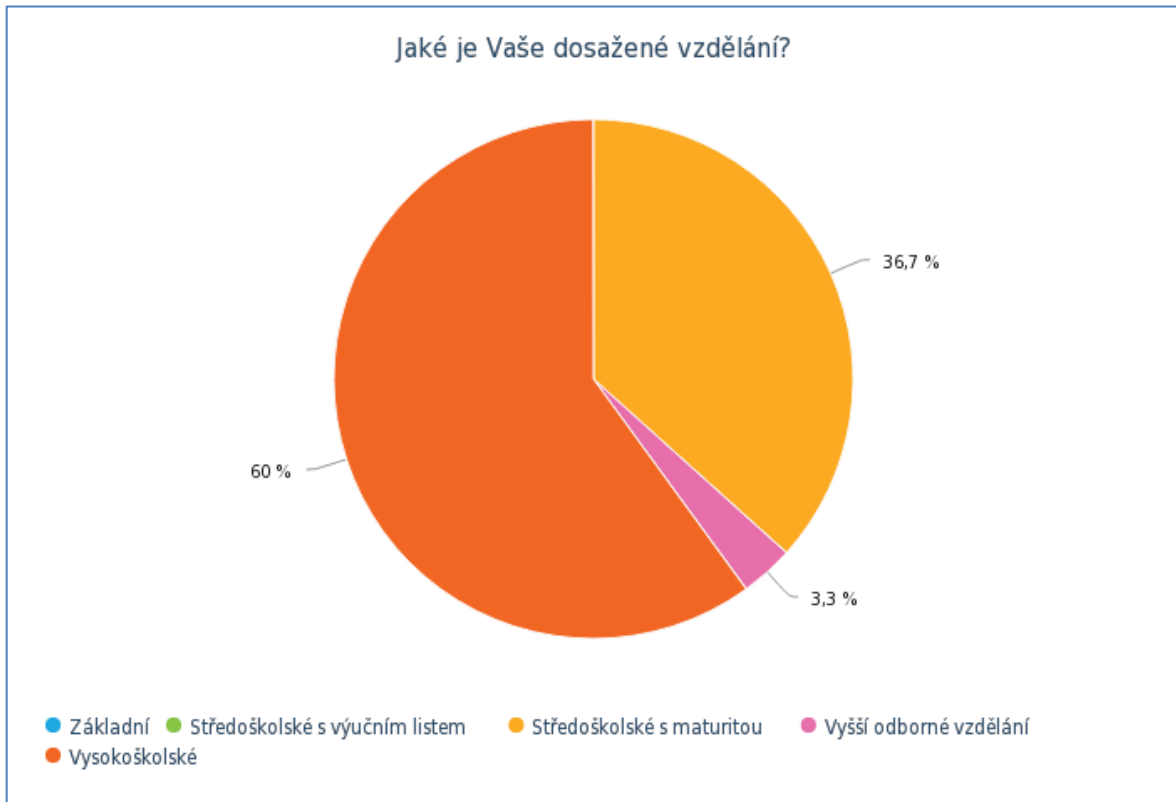

Zdroj: vlastní

Na otázku odpovídalo 30 respondentek. Nejčastější věk žen je 20 - 30 let, což činí 50%. Zbylé tři věkové kategorie vyšly shodně a to 16,7%.

Otázka č. 3: Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Graf 3: Dosažené vzdělání respondentek

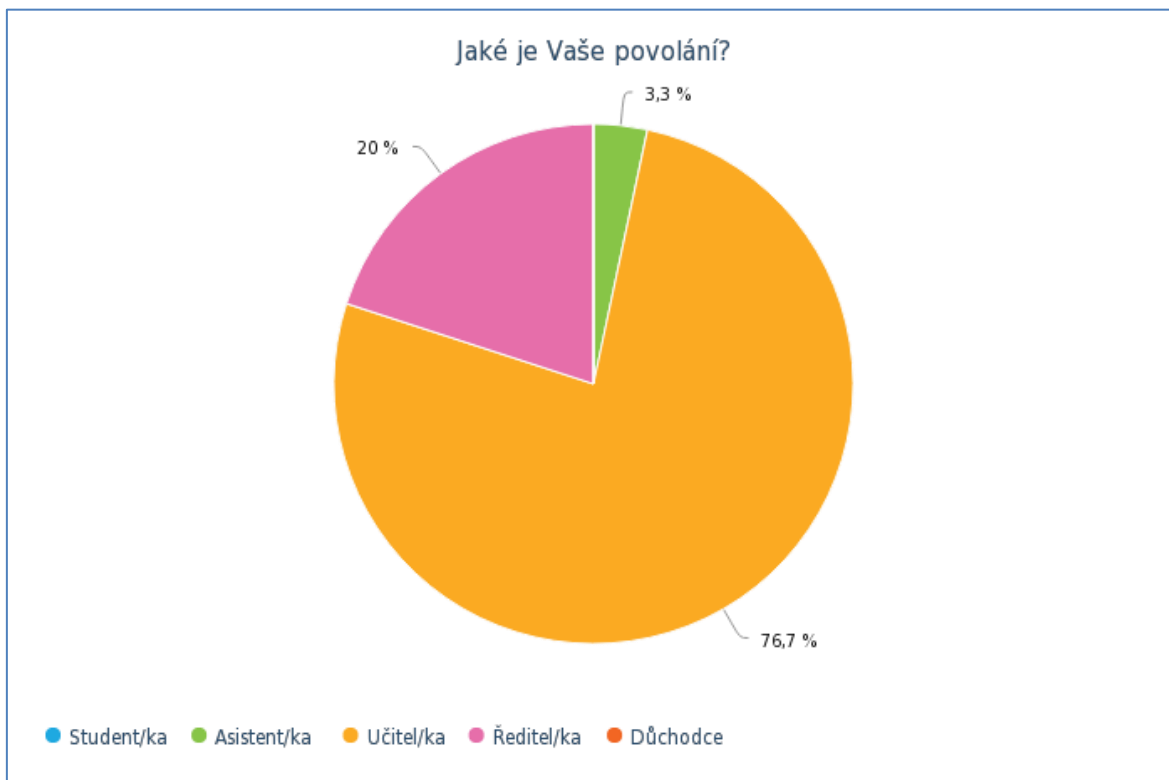

Zdroj: vlastní

Touto otázkou jsem zjišťovala dosažené vzdělání respondentek. Variantu vysokoškolské vzdělání zvolilo 60%. Jako druhou nejčastější byla varianta Středoškolské s maturitou 36,7% a 3,3% respondentek zvolilo vyšší odborné vzdělání. Základní a střední s výučním listem nevolil nikdo.

Otázka č. 4: Jaké je Vaše povolání?

Graf 4: Povolání respondentek

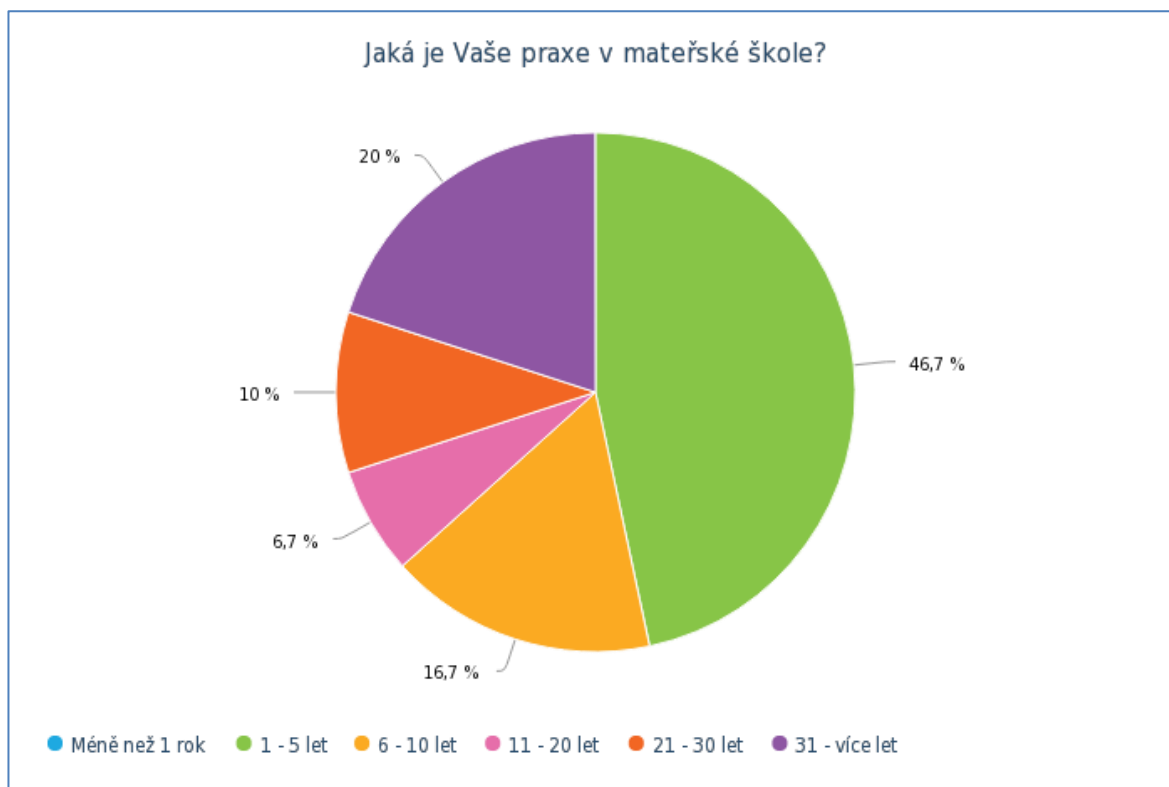

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že 23 (76,7%) žen pracuje jako učitelka v mateřské škole, 6 (20%) jako ředitelka v mateřské škole, 1 (3,3%) jako asistentka. Jako studentka či důchodce nikdo neodpověděl.

Otázka č. 5: Jaká je Vaše praxe v mateřské škole?

Graf 5: Praxe v MŠ

Zdroj: vlastní

Nejčastěji uváděná délka praxe s výukou v mateřské škole je udáváno období v rozmezí 1 – 5 let. Druhou nejčastější odpovědí je délka praxe 31 a více let.

Otázka č. 6: Jsou děti ve Vaší mateřské škole zvyklé na loutky?

Graf 6: Zvyklost na loutku

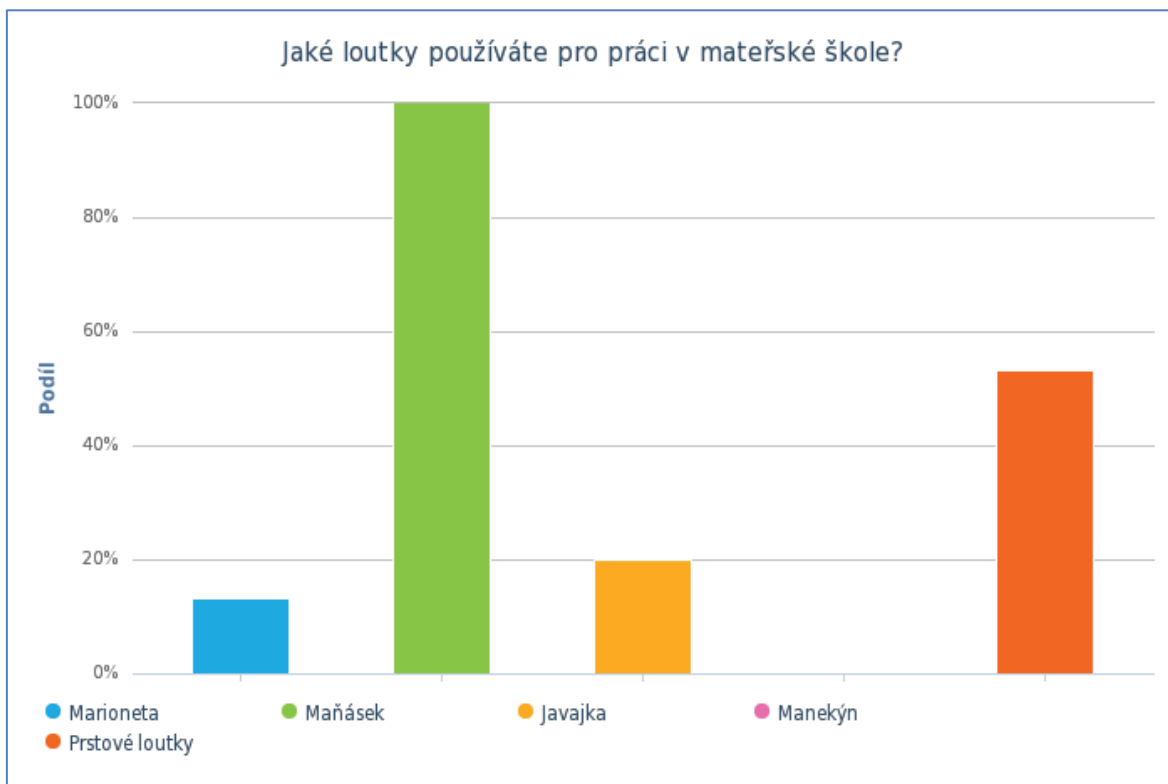

Zdroj: vlastní

Z této odpovědi vyplývá, že je loutka při výuce používána a děti jsou na ni zvyklé.

Otázka č. 7: Jaké loutky používáte pro práci v mateřské škole?

Graf 7: Druh loutky

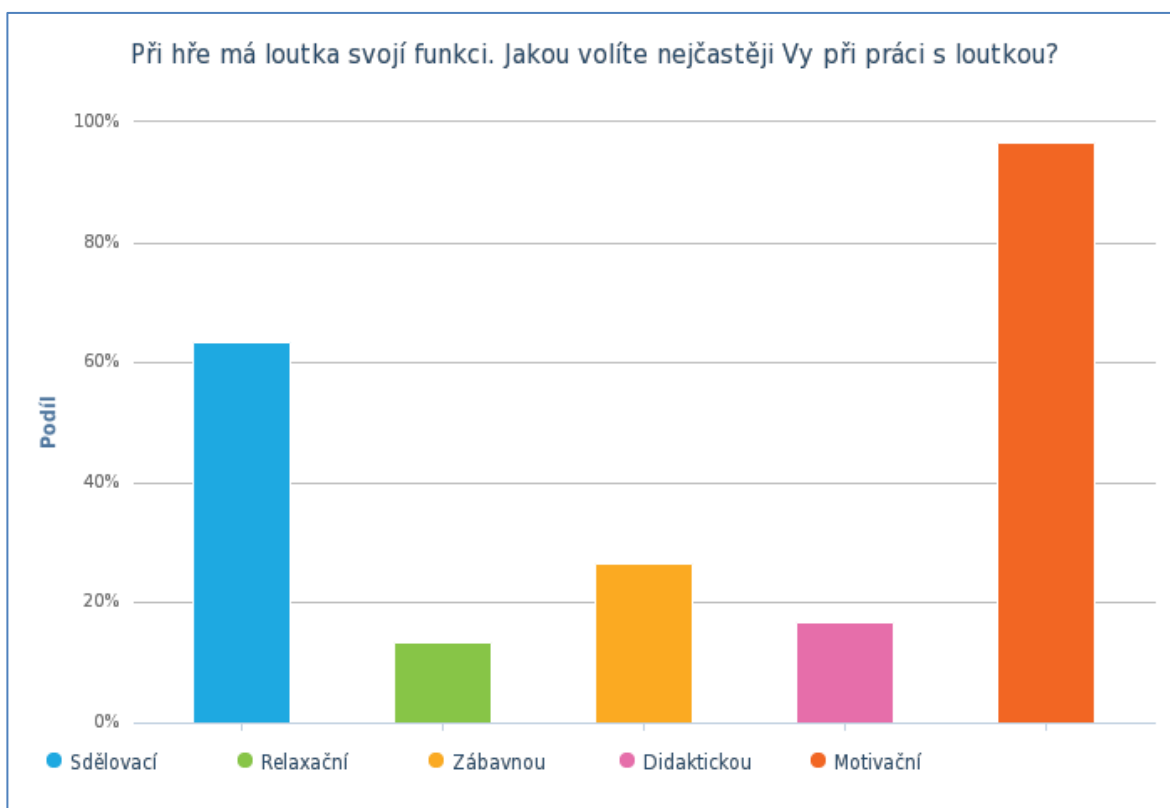

Zdroj: vlastní

V této otázce jsem se snažila zjistit jaké loutky se nejčastěji používají při výuce. Jako nejčastěji používaná loutka se z výsledků jeví maňásek a dále jsou ještě ve velké míře používány prstové loutky.

Otázka č. 8: Při hře má loutka svoji funkci. Jakou volíte nejčastěji Vy při práci s loutkou?

Graf 8: Funkce loutky

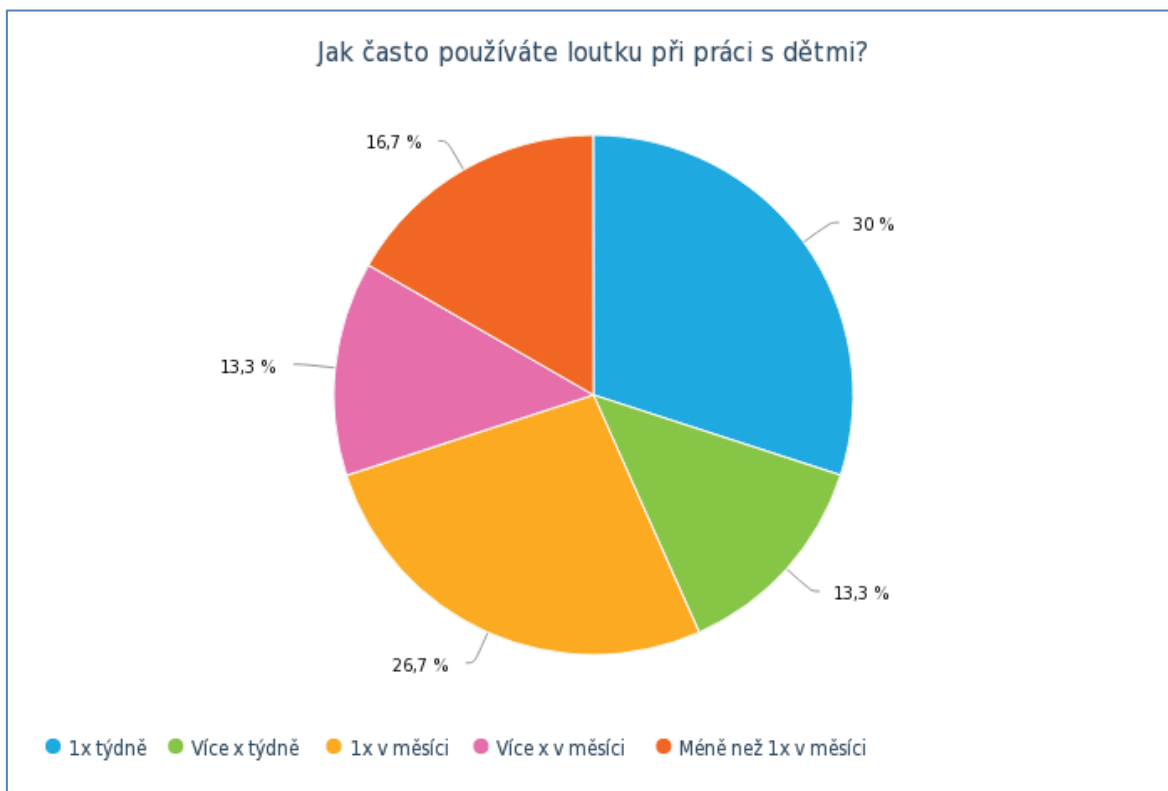

Zdroj: vlastní

Tato otázka nabízela více variant odpovědí. Z grafu vyvozují, že jako nejčastější funkci při práci s loutkou volí respondentky motivační, následně sdělovací a zábavnou funkci.

Otázka č. 9: Jak často používáte loutku při práci s dětmi?

Graf 9: Použití loutky při práci

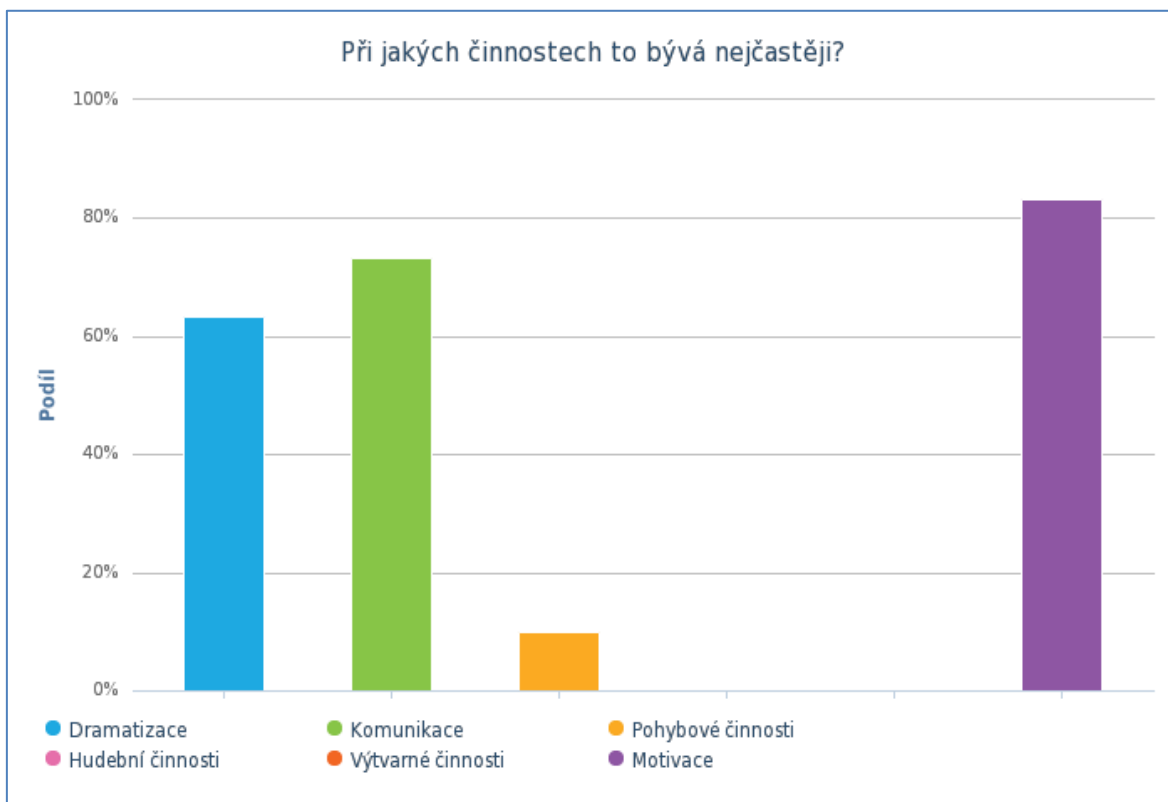

Zdroj: vlastní

Tento graf nám ukazuje, jak často využívají respondentky při své práci loutku 30% dotázaných uvedlo, že využívá loutku 1x týdně.

Otázka č. 10: Při jakých činnostech to bývá nejčastěji?

Graf 10: Činnosti při použití loutky

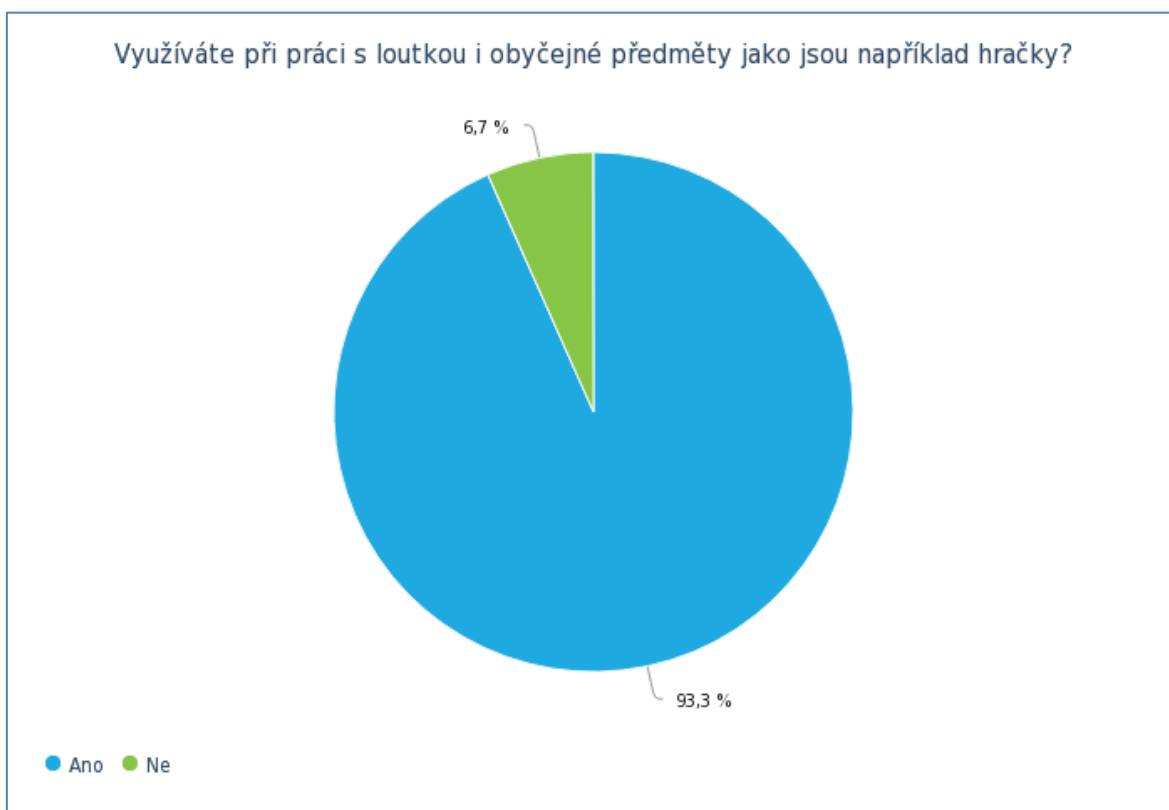

Zdroj: vlastní

Nejčastější činností při práci s loutkou využívají respondentky motivaci, následně komunikaci a dramatizaci. Žádná z dotázaných neuvědla, že by loutku používala při hudební či výtvarné činnosti.

Otázka č. 11: Využíváte při práci s loutkou i obyčejné předměty jako jsou např. hračky?

Graf 11: Využití jiných předmětů

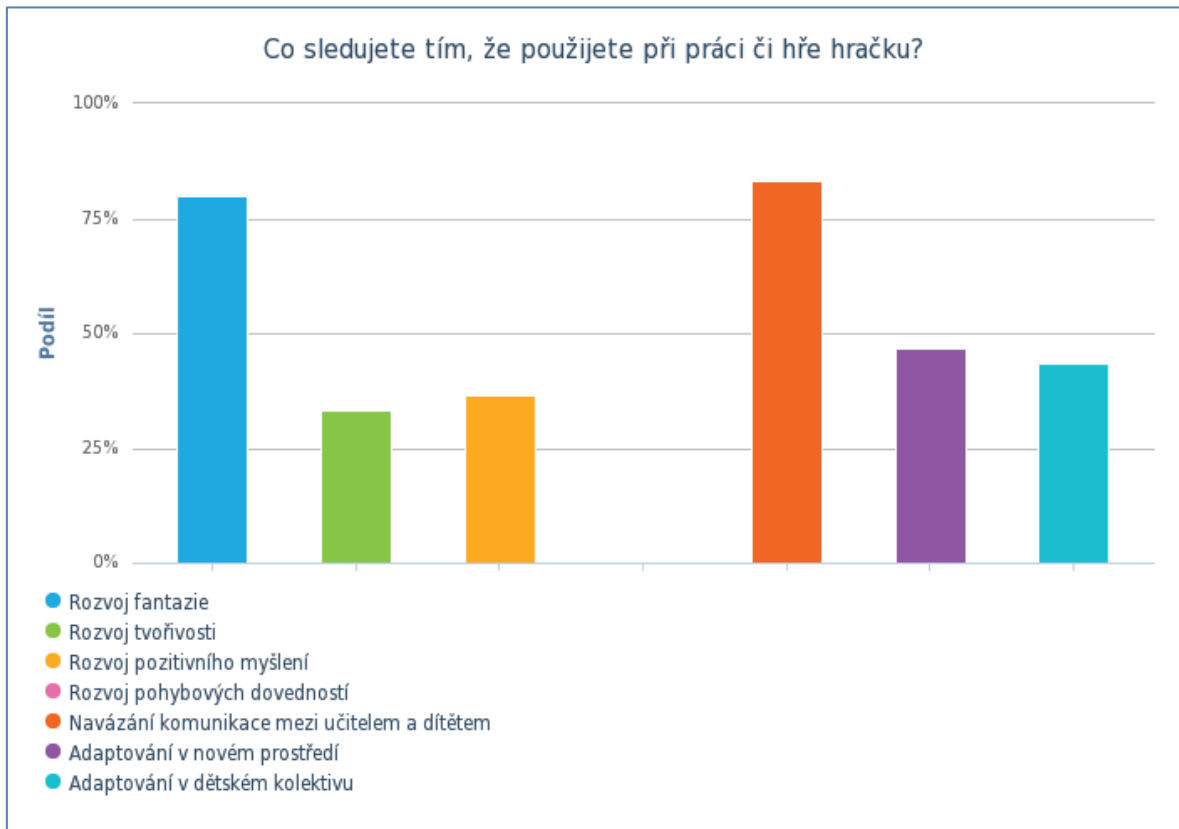

Zdroj: vlastní

V tomto grafu, je zřetelně vidět, že většina respondentek využívá při práci nejen loutku, ale i obyčejné předměty, například hračky.

Otázka č. 12: Co sledujete tím, že použijete při práci či hře hračku?

Graf 12: Záměr při použití hračky

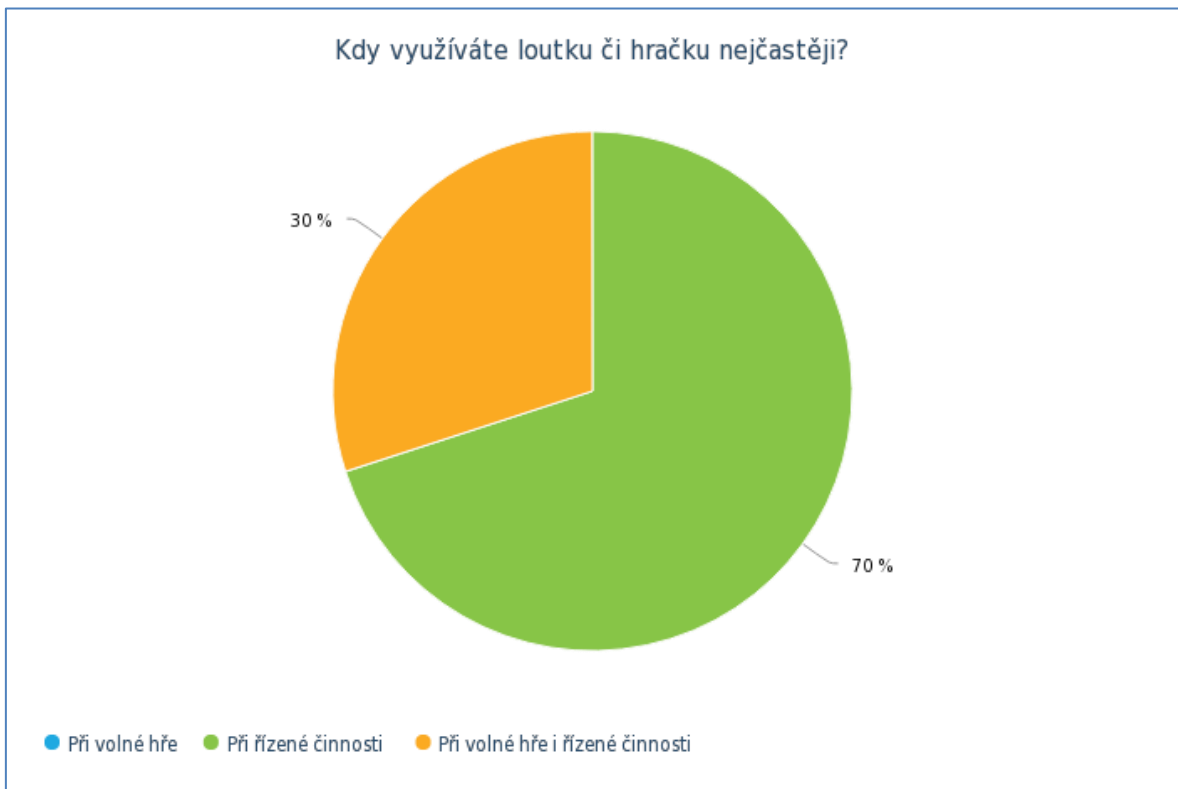

Zdroj: vlastní

U této otázky bylo opět možno zaškrtnout více odpovědí. Z výsledků vyplývá, že nejčastěji volí učitelka hračku k navázání komunikace s dítětem, následně pro rozvoj fantazie dítěte. Téměř polovina dotázaných uvedla, že hračku využívá pro adaptování dětí v novém prostředí či dětském kolektivu.

Otázka č. 13: Kdy využíváte loutku či hračku nejčastěji?

Graf 13: Využití loutky či hračky

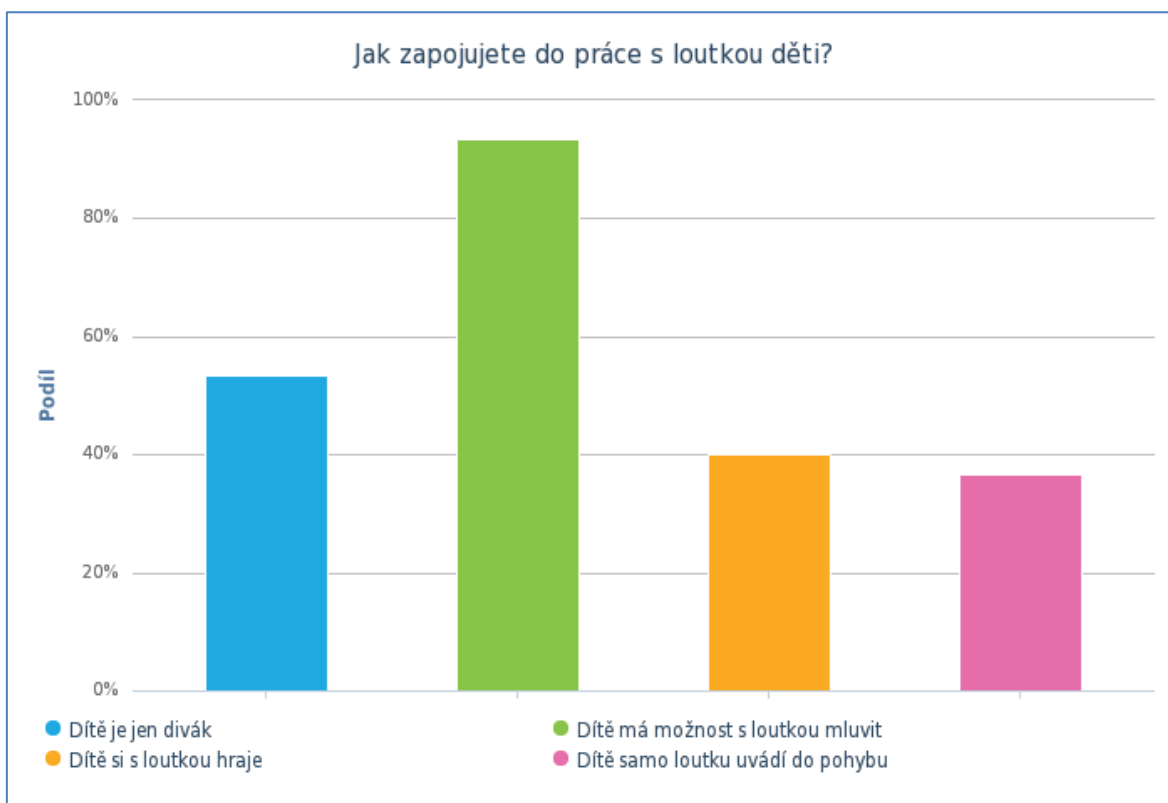

Zdroj: vlastní

Z tohoto grafu vyplývá, že 70 procent dotázaných využívá loutku či hračku nejčastěji při řízené činnosti, 30 procent při řízené činnosti a zároveň volné hře, ale žádná neuváděla, že loutku nepoužívá pouze při volné hře.

Otázka č. 14: Jak zapojujete do práce s loutkou děti?

Graf 14: Zapojení dětí

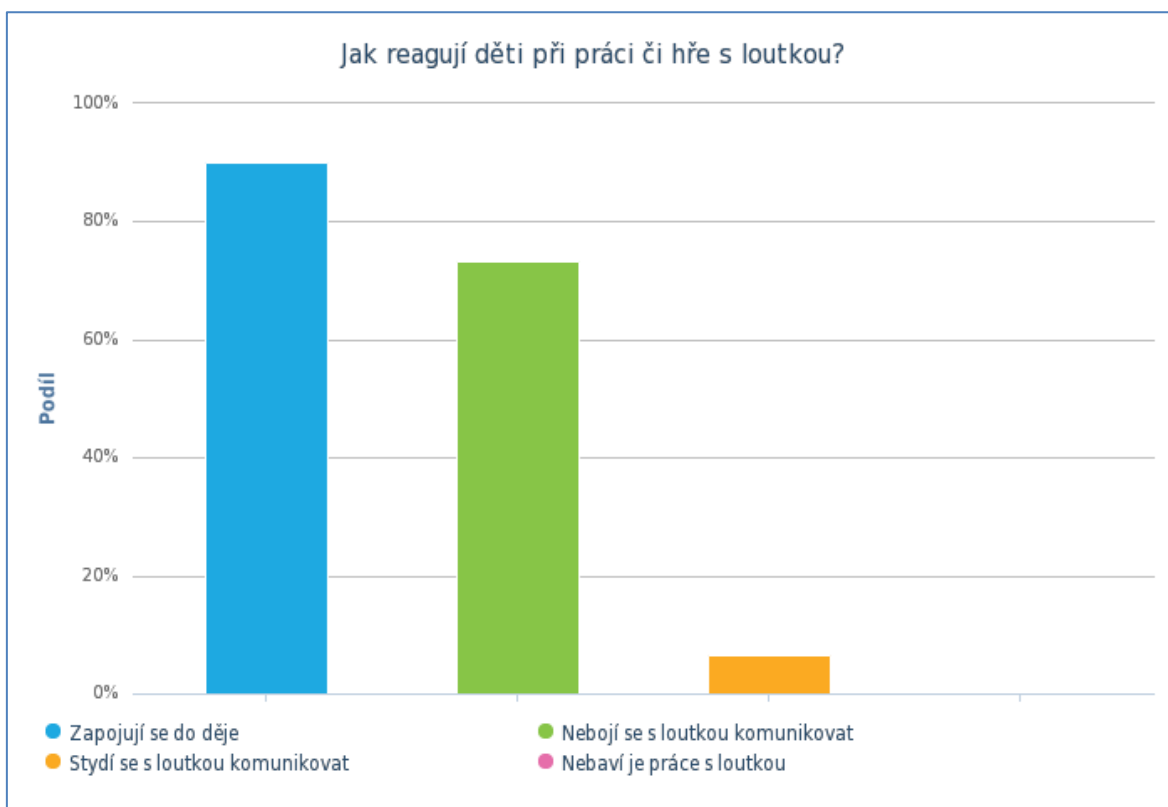

Zdroj: vlastní

Jak je uvedeno výše, při použití loutky je umožněno dětem s loutkou komunikovat. Dále téměř polovina respondentek uvedla, že dítě je při využití loutky jen pasivní divák.

Otázka č. 15: Jak reagují děti při práci či hře s loutkou?

Graf 15: Reakce dětí

Zdroj: vlastní

Z tohoto grafu je jasné, že děti v mateřské škole pozitivně reagují na loutku. Při práci s loutkou se zapojují do děje a nebojí se s loutkou komunikovat.

9. Vyhodnocení výzkumu

Jedním z mých cílů bylo zjistit, zda vůbec učitelé loutku při výuce v mateřské škole používají. Jak jsem zjistila v dotazníkovém šetření, loutka je běžnou součástí výuky v mateřských školách a používají ji všechny oslovené respondentky. Jen se liší četnost využití loutky od občasného použití až k několikanásobnému používání v týdnu. Minimálně 1x za týden loutku používá více 43 % respondentek. Dalším dílčím cílem bylo zjistit, zda při výuce používají jen loutku, nebo zda využívají k výuce i jiné předměty, např. hračky. Jak je patrné, v grafu č. 11, drtivá většina dotázaných používá při své práci nejen loutku, ale i hračky. Takto odpovědělo 93,3%. Následně jsem si šetřením potvrdila, že použití loutky je možné jak při řízené činnosti tak při volné hře. Při práci s loutky má dítě možnost s loutkou

mluvit, nebo jen sledovat činnost loutky jako divák. Nejčastěji se loutka používá k motivaci dětí, dále jako komunikační prostředek a při dramatizaci.

Dále jsem si ověřila, že nejčastější používanou loutkou bývá maňásek, případně prstové loutky, které jsou jednoduché na manipulaci. Většina maňásků bývá plyšových, tudíž si je učitelka snadno získá a děti se zároveň zapojují do děje. Díky tomu je snazší komunikace mezi učitelem a dítětem.

Hlavním cílem bylo zjistit možná úskalí práce s loutkou pro učitele v mateřské škole. Jako hlavní úskalí jsem považovala četnost používání loutky při práci v mateřské škole, ale jak se ukázalo v šetření, je loutka běžnou součástí práce s dětmi v mateřské škole. Dále jsme myslela, že používání loutek bude ovlivněno zkušenostmi v praxi. Jak se však v dotazníkovém šetření ukázalo, loutku používají všechny věkové kategorie pedagogů.

Závěr

Hlavním cílem mojí bakalářské práce bylo zjistit úskalí práce s loutkou v pozici učitele mateřské školy. Jako vhodnou metodu ke zjištění úskalí práce s loutkou jsem zvolila dotazníkové šetření. Z mého dotazníkového šetření vyplynuly následující výsledky.

Prostřednictvím tohoto šetření jsem se přesvědčila o tom, že používání loutek v mateřské škole má své upotřebení. Loutka jako taková je běžnou součástí rozvoje dětí v mateřské škole. Učitelé ji využívají především k motivaci dětí a komunikaci s dětmi. Důležitým úskalím je zvolit vhodný typ loutky, na který budou děti pozitivně reagovat. Jako vhodný typ mi z výzkumu vyšel maňásek, který je nejpoužívanější loutkou a děti jej velice dobře přijímají. Za další úskalí jsem považovala nízkou intenzitu používání loutek při činnosti, toto se mi v šetření nepotvrdilo. Zjistila jsem, že většina dotázaných používá loutku minimálně jedenkrát týdně a to více jak 43% dotázaných pedagogů. Dále jsem si kladla otázku, co je možné u dítěte rozvíjet. Z výše uvedených výsledků vyplývá, že loutku lze používat především jako komunikační prostředek, při adaptaci dětí v kolektivu a novém prostředí, ale také zároveň pomáhá rozvíjet u dětí fantazii.

Jako potvrzení z teoretické části jsem do dotazníku zařadila, zda může být loutka nahrazena hračkou. Toto tvrzení se mi v dotazníku pozitivně potvrdilo a je možné nahradit loutku oblíbenou hračkou dítěte.

Resumé

Tato bakalářská práce v teoretické části seznamuje s loutkou, od co je loutka, hračka, přes rozdělení a funkce až po historii loutky. Dále nabízí přehled o dítěti a loutce, jak si s nimi hraje v předškolním věku, jak ji vnímá a navazuje na využití loutek v mateřské škole, jak s nimi pracuje pedagog a jak prostřednictvím loutky lze komunikovat s dětmi.

Druhá část bakalářské práce, praktická část, popisuje kvantitativní výzkum, ve kterém se zjišťovalo formou dotazníkového šetření, jak využívají pedagogové loutky ve své praxi, jaká úskalí to obnáší.

Summary

This bachelor thesis in the theoretical part introduces the puppet, from what is puppet, toy, through division and function to the history of the puppet. It also offers an overview of the child and the puppeteer, how he plays with them in pre-school age, how he perceives it, and how to use the puppets at the kindergarten, how the teacher works with them and how they can interact with children through puppets.

The second part of the bachelor's thesis, the practical part, describes quantitative research, in which it was determined in the form of a questionnaire survey, how teachers use puppets in their practice, what pitfalls it entails.

Seznam literatury

RICHTER, L.: *Od předmětu k loutce od loutky k divadlu*. Praha: IPOS-ARTAMA, 1997. ISBN 80-7068-097-0.

JURKOWSKI, H.: *Magie loutek*. Praha: Ypsilon, 1997. ISBN 80-902482-0-9.

VELÍŠKOVÁ, A.: *Využití loutek v mateřské škole*. Praha, 2010. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Doc. Mgr. Radek Marušák.

VELÍŠKOVÁ, A.: *Rozvoj komunikativních kompetencí předškolním věku prostřednictvím loutek*. České Budějovice, 2008. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce E. Svobodová.

MIKANOVÁ, K.: *Nabídka a využití různých typů loutek pro skupinu nejmladších dětí v mateřské škole*. Plzeň, 2016. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce MgA. Eva Gažáková.

RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2008. ISBN 978-80-902975-8-6.

DUBSKÁ, Alice. *Dvě století českého loutkářství*. Praha: Akademie múzických

umění v Praze, 2004. ISBN 80-7331-008-2.

ŠOLAROVÁ, K.: *Využití předmětu a jednoduché loutky v mateřské škole v práci začínajícího pedagoga*. Praha, 2011. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Mgr. Radmila Svobodová.

TICHÁ, H.: *Význam loutky v práci učitele 1. stupeň ZŠ*. Brno, 2008. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PaedDr. Marie Pavlovská, Ph.D.

OPRAVILOVÁ, E.: *Předškolní pedagogika II.*, Liberec: Technická univerzita, 2004. ISBN 80-7083-786-1.

KOŤÁTKOVÁ, S.: *Dítě a mateřská škola*, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

KOŤÁTKOVÁ, S.: Zpracování příběhů v dětských hrách. C 1.3. *Problémové dítě a hra*. Praha: Raabe, 2009. ISSN 1801-8351.

ŠULOVÁ, L.: Hra v raných vývojových etapách. C 1.2. *Problémové dítě a hra*. Praha: Raabe, 2009. ISSN 1801-8351.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*, Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

PROVAZNÍK, J.: *Děti a loutky*. Praha: AMU, 2008. ISBN 978-80-7331-111-8-7.

ŠVEC, J. a kol.: *Praktikum loutkového divadla*. Praha: SPN 1978.

SMOLÍKOVÁ, K.; OPRAVILOVÁ, E.; HAVLÍNOVÁ, M.; aj.: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004. ISBN 80-87000-00-5.

SMUTNÁ, M.: *Loutkové dovadlo v Mateřské škole*. Praha: SPN 1962.

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví	29
Graf 2: Věk respondentek	30
Graf 3: Dosažené vzdělání respondentek	31
Graf 4: Povolání respondentek	32
Graf 5: Praxe v MŠ	33
Graf 6: Zvyklost na loutku	34
Graf 7: Druh loutky	35
Graf 8: Funkce loutky	36
Graf 9: Použití loutky při práci	37
Graf 10: Činnosti při použití loutky	38
Graf 11: Využití jiných předmětů	39
Graf 12: Záměr při použití hračky	40
Graf 13: Využití loutky či hračky	41
Graf 14: Zapojení dětí	42
Graf 15: Reakce dětí	43

Seznam příloh

Příloha č. 1	51
--------------------	----

Příloha č. 1 – Dotazník

Dobrý den, ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce na téma „Úskalí práce s loutkou v pozici učitele MŠ“. Vaše odpovědi a postřehy jsou pro mne velmi cenné, poslouží jako podklady k mé bakalářské práci.

V tomto dotazníku je Vaším úkolem odpovědět na předložené otázky. U otázek jsou uvedeny varianty odpovědí a já Vás prosím, abyste označili tu, která nejlépe vystihuje Váš názor. Dotazník je zcela anonymní.

Mnohokrát děkuji za Vaši ochotu a čas.

Anna Konopíková, studentka bakalářského studia, obor předškolní a mimoškolní pedagogika.

1. Vaše pohlaví

- Žena
- Muž

2. Kolik je Vám let?

- 20 – 30
- 31 – 40
- 41 – 50
- 51 – více

3. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

- Základní
- Středoškolské s výučním listem
- Středoškolské s maturitou
- Vyšší odborné vzdělání
- Vysokoškolské

4. Jaké je Vaše povolání?

- Student/ka
- Učitel/ka
- Ředitel/ka
- Asistent/ka
- Důchodce

5. Jaká je Vaše praxe v mateřské škole

- Méně než 1 rok
- 1 – 5 let
- 6 – 10 let

- 11 – 20 let
 - 21 – 30 let
 - 31 – více let
6. Jsou děti ve Vaší mateřské škole zvyklé na loutky?
- Ano
 - Ne
7. Jaké loutky používáte pro práci v mateřské škole?
- Marioneta
 - Maňásek
 - Javajka
 - Manekýn
 - Prstové loutky
8. Při hře má loutka svojí funkci. Jakou volíte nejčastěji vy při práci s loutkou?
- Sdělovací
 - Relaxační
 - Zábavnou
 - Didaktickou
 - Motivační
9. Jak často používáte loutku při práci s dětmi?
- 1x týdně
 - Více x týdně
 - 1x v měsíci
 - Více x v měsíci
 - Méně než 1x v měsíci
10. Při jakých činnostech to bývá nejčastěji?
- Dramatizace
 - Komunikace
 - Pohybové činnosti
 - Hudební činnosti
 - Výtvarné činnosti
 - Motivace
11. Využíváte při práci s loutkou i obyčejné předměty jako jsou například hračky?
- Ano
 - Ne
12. Co sledujete tím, že použijete při práci či hře hračku?
- Rozvoj fantazie
 - Rozvoj tvořivosti
 - Rozvoj pozitivního myšlení
 - Rozvoj pohybových dovedností

- Navázání komunikace mezi učitelem a dítětem
 - Adaptování v novém prostředí
 - Adaptování v dětském kolektivu
13. Kdy využíváte loutku či hračku nejčastěji?
- Při volné hře
 - Při řízené činnosti
 - Při volné hře i řízené činnosti
14. Jak zapojujete do práce s loutkou děti?
- Dítě je jen divák
 - Dítě má možnost s loutkou mluvit
 - Dítě si s loutkou hraje
 - Dítě samo loutku uvádí do pohybu
15. Jak reagují děti při práci či hře s loutkou?
- Zapojují se do děje
 - Nebojí se s loutkou komunikovat
 - Stydí se s loutkou komunikovat
 - Nebaví je práce s loutkou